

Arbejdererindring J.nr. 03/027/01 - Mand

Mit navn er HJ, HJs kone kommenterer undervejs

Hvornår er du født?

Jeg er født d. 06.07.14. Jeg er født i Grejsdalen, dernede ved Vejle. På det tidspunkt jeg blev født, da havde jeg 3 ældre brødre. Min far var fyrbøder på Tæppefabrikken ved Vittrup, ved Grejdalen.

Hvad var hans arbejde?

Der var han fyrbøder og vi boede der ikke så længe, et par år, han havde en svoger her i Horsens, der var udlært smede- og maskinarbejder, og han havde ingen arbejde, så skaffede min far ham derned. Så gik der vel et år, eller sådan noget, så gik han op til direktøren og sagde: "den plads min far havde, han var hans medhjælper, den kan jeg godt selv passe, for jeg er faguddannet" . Så blev min far flyttet over i karteriet, og det passede ham ikke, og på den måde så flyttede han her til Horsens som fyrbøder oppe ved en (utydeligt) pølsefabrik. Da kom vi her til Horsens, da jeg var 1 1/2 eller 2 år. Det var vanskeligt at få noget at bo i, og vi blev på det tidspunkt indsat i noget, der hed Krinne Seminarieret?, i dag er det skole ude i Ryesgade i Horsens. Der boede vi så et stykke tid, selv om jeg ikke var ret gammel, så er det alligevel noget, jeg kan huske, at når vi tørrede tøj, der var nogen skolebænke, der var meget for en dreng på en 2-3 år, men der bor vi så et stykke tid, indtil vi kom op i en lejlighed oppe i noget, der hed Nørrestrandsgade også en 2-værelses lejlighed med 4 børn og forældre. Der var meget boligmangel i Horsens på den tid, og da byggede de noget, man kalder Barakkerne oppe i Øster Allé, og der fik vi en lejlighed.

Hvordan var den lejlighed indrettet?

Det var bare en 2-værelses lejlighed, og så var der et lille kammer, der skulle bruges til brænderum, men efterhånden blev vi 8 børn, og så var der ikke plads til dem. Inde i det rum, der kunne lige stå en seng blev sat op" på nogen mursten, sådan at der kunne skubbes en briks ind under der. Der sov 3 børn inde, og så sov vi jo 5 børn og 2 forældre inde i soveværelset, og vi havde en lille stue. Men vi syntes jo, at det var glimrende, det gik godt. Min far, han var en meget ihærdig mand, det gik godt, og min mor hun var også meget ihærdig. Der var en lille have til, der havde man høns, der havde man kaniner og duer, alt sammen for at det skulle give lidt til selve husholdningen. Ved siden af der havde han kolonihave og fik en ekstra kolonihave for at alting, grøntsager og kartofler, det skulle avles for at få det til at gå rundt. Vi var 8 børn. Men i mellemtiden da var den ældste begyndt at komme i lære og tjente en lille smule penge. Og efterhånden som vi boede der, der boede vi helt til jeg blev en 14-15 år, og da begynder jeg at komme i lære.

Så var der trods alt 4 der kunne tjene penge, ja der var kun 3, for dengang, da var det almindeligt, at man gik fra 1.-7 klasse, så kom man ud at arbejde.

Bror nr. 3 han var også meget, meget godt med i skolen. Tænk sig i den lille familie, der kom skoleinspektøren og ville have ham til at tage realksamen, men min far syntes det ikke, og vi brødre syntes jo, at han skulle ud at arbejde ligesom vi andre, og tjene penge.

Men min mor og hendes søster, de overvandt det der, og drengen, han lovede at skaffe ham bøger og sager, den skoleinspektør, og den dreng han fik realksamen, det var egentlig lidt uhørt på det tidspunkt.

Der var ikke flere af dine søskende, der fik mere end 7 års skolegang?

Alle vi andre fik kun 7 års skolegang. Og vi var jo egentlig lidt gale over, at hvorfor han skulle have lov at gå i skole, det kunne vi andre ikke få lov til. Sådan var det dengang.

Ved du hvad dine bedsteforældre lavede?

Min bedsteforældre, som ganske ung, det ved jeg nu ikke så meget om, da havde de et lille husmandssted ude på landet men flytter så ind til byen og der arbejder han så hele hans liv som murerarbejdsmand. Han var med til at bygge det gamle sygehus herude, det var han så stolt af, i dag da har vi et nyt. Men det blev meget gamle begge to, de blev nogen og 80 år. Det var min farfar.

Kender du noget til din mors forældre?

Nej, jeg kendte hendes bedste, hun levede nogle år mens vi var drenge der, men så faldt hun også væk.

Havde din mor arbejde også, eller gik hun hjemme og passede børnene?

Dengang da gik hun jo hjemme og passede børnene, det var jo almindeligt, men alligevel, da vi blev lidt større der, og vel krævede lidt mere, selv om vi tjente penge, så fik hun en avisplads og gik med aviser.

Skulle I hjælpe med det?

Ja. Det skulle vi egentlig, jeg vil ikke sige, at vi var for flinke til det, da først vi kom i lære, det er noget man har tænkt over senere, det er jo helt galt, det vi har lavet, at vi ikke om lørdagen gik med aviser. Selvfølgelig hjalp vi noget, men det kan man jo se i dag, vi kunne have gjort meget, meget mere. Det liv, hun førte med 8 børn, det var jo en kamp at få os i tøjet og få os passet, og min far, som jeg sagde før, med have og høns og duer og kartofler for at skaffe så meget hjem.

Jeg kan huske, jeg har vel været en 13-14-15 år, ja han havde 60 kr om ugen på det tidspunkt, vi havde en købmandsregning hver uge på 40 kr, og så var der 20 tilbage, men da vi var i lære betalte vi hver 10 kr om ugen, og dem afleverede vi til min mor, så havde hun trods alt de 20 og så havde hun de 40, altså 60 kr som skulle bruges til kødvarer og des lige. Det har været en kamp, jeg kan se i dag, hvor fantastisk dygtige de har været mine forældre, ikke.

Hvordan fik dine forældre tøj til alle de børn, syede din mor selv?

Det syede min mor selv. Min far forsålede sko. De har jo været pragtfuldt dygtige dengang, det kan man jo se i dag hvis man vil. Den kamp de har ført der.

Jeg kan huske at han fik 2 kr om ugen i lommepege, og det skulle han så bruge, han kunne få en pakke (utydeligt) og så et par cigarer.

Resten afleverede han til...?

Resten gik ind til min mor, så der var brug for det hele. Kom der en ekstra udgift, det forfærdelige ved det var, i sådan et hjem dengang, at hvis en mand han blev syg, det kunne jo slå det hele ud. Jeg kan huske, at dengang var det normalt at det højeste, man kunne blive forsikret for da jeg var en 15-16 år, at en mand han kunne blive forsikret for 6 kr. om dagen, tænk sig de fleste arbejdere, de var kun forsikret for 1 kr for der var ikke råd til mere. Hvis man havde nået de 40 år, så kunne man ikke forhøje den grænse, men da blev vedtaget noget lov og sådan noget, at dem over 40 år, de kunne godt sætte deres dagpenge op til 6 kr. om dagen, og da kom han altså først op på 6 kr. om dagen. Men det var jo en katastrofe, hvis en mand, han blev syg.

Var din far aldrig arbejdsløs?

Nej det har han ikke været, du. For han gik over og blev noget der hed . Det var sådan at man borede huller i træer til gadekoste og fejekoste det borede man i hånden, man lagde dem op og så på en maskine og så trykkede man med benene hver gang der skulle laves et hul.

Hvor var det henne?

Det var ned i noget, der hed Lunelle, det var noget nede på Søndergade nr. 48, da var der det gamle teaterbio, der var dernede, og der kom han ned at arbejde og lærte det, da så ham Lunelle han kunne ikke mere, han døde, han faldt væk, da skulle nogen jo overtage den lille virksomhed, og det blev min far og hans bror, der blev tilbudt det, men hans bror, han sad bedst økonomisk, og så fik han det. Og det blev med årene en glimrende fabrik, han flyttede så dernede fra og ud på Fabrikvej nr, 12, der havde været noget tømreværksted, der købte han ejendommen ovre. Han havde da en 1/2 snes mand i arbejde, og der arbejdede min far indtil han var 71 år.

Hvornår begyndte han at arbejde på Lunelle?

Det var..., ja det er over 50 år siden.

Ved du hvorfor han skiftede, hvorfor han tog det arbejde?

Der var ikke mere deroppe, det var en pølsefabrik, på det tidspunkt gik den lidt ned, og så stod han uden arbejde.

Når han arbejdede som fyrbøder, kunne han ikke blive skifteholdsarbejder?

Nej det var der ikke dengang. Så var der egentlig nogen svære tider, han var jo en mand min far, og havde de lidt ferie, så var de ude at grave tørv og tage støv op for at skaffe noget brændsel. Han var jo en mand, der arbejdede ihærdigt hele hans liv, ved siden af så var han i

nogen og 30 år kasserer for fagforeningen. Hvad han fik for det dengang, aldrig en rød øre, i al den tid, kan jeg huske min mor sagde efter han var holdt op med det, da havde hun fået engang de bevilgede hende 2 dåser fernis, fordi de kom derop og skulle have understøttelse til kontrol oppe ved hende. Men at han holdt ved det, det var vel også for at man kunne komme til kongres, ja det lyder lidt sjovt, man kunne komme til kongres, og der havde han en søster, der boede i København, og hver gang han hver 4. år kom til kongres, så kunne han bo ved hende, for de havde en stor tøjforretning, og de penge, han skulle bruge til natlogi og kost og des lige, dem sparede han og så kunne han for de penge købe et sæt tøj. Sådan var tiderne. Så er der mange i dag, der siger, "hvorfors tog han ikke din mor der over", men det var der slet ikke råd til. Og så var der jo alle de børn hjemme, der skulle passes. Det forstår vi jo ikke rigtig i dag, så ville de sige tag konen med.

Skulle I allesammen hjælpe til derhjemme?

Ja.

Var det kun pigerne, eller skulle drengene også?

Ja det var mest pigerne. Det der har forbavset mig meget, det var egentlig hvordan om morgenen vi stod op vi 10 mennesker og min mor skulle lave morgenmad og vi skulle ud og vaskes. Ja dengang var der ikke meget, der hed at skulle børste tænder, det kendte man ikke rigtig, men vi skulle vaskes ude i sådan et lille køkken, og der skulle laves morgenmad. De værste problemer min mor havde dengang, det var søndag morgen når vi stod op, så ville vi jo godt ligge lidt længere, men inde på alle stolene, der hang tøj, og hun skulle have ryddet op. Men alligevel, konfirmation ja efterhånden som vi blev konfirmeret de blev holdt hjemme, så blev soveværelset ryddet ud og begge stuer var i sving, ja vi kunne godt være en 30-40 stykker til en konfirmation. Men det rent økonomiske, det har også været en belastning, men dengang da havde man jo de her små forsikringer på 50 øre om ugen som en mand kom og krævede op, ja så kunne man få godt 100 kr, så hjalp det til den konfirmation.

Snakkede I meget politik i dit hjem?

Nej for min far han var jo egentlig socialdemokrat i mange, mange år og opkrævede for socialdemokratisk forening, gik rundt med sådan nogle små røde mærker til 15 øre for 1 mærke. Så han var jo arbejder, han var socialdemokrat.

Blev han ved med det efter han blev selvstændig?

Ja det blev han altid ved med. Jeg kan huske som drenge, da vi var lærlinge en 15-16-17 år, det var dengang, at Hitler han begyndte at opstå ja når vi skal være ærlige kan vi sige, at han kan da skaffe arbejde, Hitler, se hvad han kan. Folk de kan få en bil dernede deslige, det opdagede vi jo efterhånden at det var bluf det hele, og hvorfor det skaffede arbejde, ja det var jo krigsindustri og de byggede dernede, man blev trods alt lidt betaget af det. Men han var socialdemokrat. Senere vi måtte revidere vores opfattelse lidt med Tyskland og det der, ja det gjorde man jo, ikke. Men der var jo noget propaganda i alt det der. Han kunne skaffe bolig og bil til

dem, og de skulle bare betale penge, vi unge vi syntes jo, at det var noget rigtigt i, at han kunne skaffe arbejde, for herhjemme når der var arbejdsløshed, det var jo noget forfærdeligt noget.

Havde I råd til at holde avis derhjemme?

Ja ja vi har altid holdt socialdemokraten, det kan jeg huske.

Inden du gik i skole, havde du så nogen bypladser?

Ja jeg begyndte allerede som 6-årig, jeg kunne få en mælkeplads, jeg var sådan lidt søndagsreserve, men da jeg havde forstand på penge, så kunne mælkemanden godt bruge mig, og da jeg begyndte i 1. klasse, da skulle vi først møde kl. 10 fra 10 og til 12 og fra 1 til 3, og da havde jeg så den plads om morgen fra 8 til 10 som mælkedreng, og skulle så når kl. var lidt i 10, så skulle jeg skynde mig at løbe til skole. Så havde vi en fritime fra 12-1, og jeg tror, at det var da jeg kom i 3. klasse, da kunne jeg så få en købmandsplads fra kl. 3 af, og så skulle jeg så skynde mig at til købmand.

Har du altid skullet aflervere det, du tjente derhjemme, eller du beholdt noget selv?

Ja der som mælkedreng, der fik jeg 3 kr til at begynde med, om ugen, dem afleverede man hjemme, men en søndag når man var godt kendt og var en flink dreng, så kunne man tjene ligeså meget en søndag i drikkepenge, 3 kr. dem fik man lov at beholde. Senere kan jeg huske, som købmandsdrenge, der et par år efter, da fik jeg 4 kr. om ugen, men da var det en fast aftale, at jeg kun skulle give 3, det gav ikke så mange drikkepenge, men jeg måtte beholde dem jeg fik. Sådan var det dengang. Det syntes jeg var ganske, ganske glimrende at det skulle man selvfølgelig gøre, vi skulle alle sammen være med til at hjælpe derhjemme, fordi pengene var små, men min mor var egentlig fantastisk til at få alting betalt. Vi har aldrig i mit hjem måttet købe på afbetaling, som vi kender i dag. Man købte først når man havde pengene.

Hvordan fik du den plads ved købmanden, var det dig selv, der fandt den?

Ja jeg havde også en ældre bror, der havde været derhenne, og så handlede vi derhenne, og dengang var det ikke så vanskeligt, når man var vaks at få en købmandsplads. Da var vi der til lørdag aften kl. 9 og vi kunne ske at skulle derhen søndag og skulle hjælpe, da var der ikke lukket op, søndag, men jeg kan allerede huske, som dreng, da brugte man dengang, jeg var vel 12 år, og det foregik jo med hestevogn, han havde en hest og da blev der oprettet et husmandssted ude i Nørremark en 8 km uden for Horsens, og tænk sig, da satte de en dreng på 12 år, da var der sådan en 10-12 købmandsgårde til de forskellige gårde, da satte de så en dreng til at køre med heste, og køre hjem igen og spænde fra og stille ind i stalden, der skulle gøres lidt rent derinde, det skulle man passe ved siden af.

Du havde ikke meget fritid så?

Nej det havde man ikke, og det gjorde mig sådan set lidt ondt, for i skolen spillede vi jo fodbold, og der havde man et udvalgt skolehold, nu har jeg altid været god til fodbold, det måtte jeg altså sige nej til, og jeg vil sige dig, at det gjorde min mor ligeså ondt, at jeg ikke kunne få fri om eftermiddagen, da skulle vi spille der fra 4-5, det hold, der blev udtaget, og de kampe,

de foregik ved den tid, det måtte man altså sige nej til. Det gjorde hende også ondt når du skulle op kl. 6 om morgenen. Søndag morgen ja, da jeg var mælkedreng, da kunne alle de andre blive i sengen, vintermorgen, da måtte hun ind at kalde, jeg skulle op kl. 6 for jeg skulle møde kl. 7, da begyndte mælkeemanden at køre. Det gjorde hende ondt, men ikke drengen Holger, jeg syntes ikke, det var så forfærdeligt. Sådan var det jo.

Hvilken skole kom du til at gå i?

Jeg kom til at gå i Nordre ude i Tordenskjoldsgade. Jeg var der i 2 år, så var der noget skolebyggen, så flyttede jeg ned på noget, der hed Vestre skole, og der gik jeg så til 7. klasse.

Kunne du lide at gå i skole?

Jah jeg havde såmænd ikke noget imod det, det man havde mest imod, det var Tysk og sådan noget, man skulle læse på, og det var der faktisk ikke tid til. Religion havde vi en del af, der skulle man lære salmevers, og det skulle man kunne udenad, ellers fik man en eftersidning, og det var det frygteligste, der kunne ske for en dreng, der havde byplads, det måtte aldrig ske, at han kom til at sidde efter. De blev så læst nede i frikvartererne, de salmevers og alt det der. Men ellers var skolen trods alt noget, man skulle så let over som muligt, når man skulle sørge for at komme på sin plads, det var mere vigtigt end at lære det. Og det var jo lidt galt.

Dine skolekammerater, havde de også arbejde de fleste af dem?

Ja jeg er lige ved at tro, at det havde de fleste af dem, måske knap så meget, som vi havde, der hvor der var en 7-8 børn, det der var galt, det var når vi skulle have fodtøj, det var egentlig forfærdeligt at skulle skaffe, da kunne man jo i skolen gå op til overlæreren, det er det, man kalder inspektøren i dag, og søge om et par træsko, men vi var altså ikke glade for det, fordi der var store jernringe rundt om og så skulle der klapper under for at de skulle holde.

Var det skolen, der gav jer de træsko?

Ja det var sådan noget hjælpekasse vi havde i forbindelse med kommunen, da kunne man, hvis man var rigtig på den, så kunne man altså få et par træsko.

Var det børnene, der skulle be om det, eller var det forældrene?

Nej det var forældrene, der skulle ned at snakke om de kunne få en samtale med overlæreren om at få bevilget et par træsko. Men det var ikke let, det var ikke let. Han var egentlig sådan lidt en officertype, en grimme karl for at sige det rent ud.

Hvad kom du til efter du var færdig med skolen?

Ja så var det jo egentlig vanskeligt og få en læreplads og des lige, og jeg kan huske, ja min far han prøvede flere steder, det der var lettest, det var egentlig at blive barber.

Hvorfor det?

Ja det var der vel så mange, der ikke ville, der var mange små barberer rundt omkring, men jeg havde trods alt ved den mælkemand, jeg var ved der, nogen timer der, da jeg var færdig med skolen, et halvt år jeg blev konfirmeret, da kom han op til mig, han ville gerne have mig igen. Men jeg skulle altså love, at jeg ville blive der et par år. Og så selvfølgelig sagde vi ja at det ville jeg da godt, det var ikke så let at få noget, og jeg bliver så mælkedreng. Så er der en, jeg kender, eller en, der var nede på lageret hos Pedersen og Sørensen, han var lagerekspedient, han var en del ældre, end jeg var, han kendte mine forældre, han sagde at han skulle nok skaffe mig derned bydreng.

En dag så siger han: "så nu er der en byplads, men det var normalt, at de bydreng, der blev antaget, at de kunne komme i lære i løbet af et år eller 1 1/2, men han kan ikke komme i lære" . "Det er lige meget", sagde jeg, "jeg tager bypladsen" ..

Hvornår var det?

Ja det var da jeg var 14 år, i 1928 lige ved 29. Jeg meddeler mælkemanden, at nu holder jeg op. Han blev styrtende gal, jeg havde jo givet ham det løfte trods alt, at jeg ville blive der et par år, men det brød jeg altså det løfte, og jeg forklarede ham, og min mor forklarede ham, det var gerne min mor, der skulle ordne det, at her var jo en chance for, at drengen han kunne få en byplads, og måske kunne det blive sådan, at jeg kunne komme i lære. Jeg kom så derned, og er der 1/2 års tid som bydreng og des lige, og en dag, så siger fabrikanten, det var nogen personer, der var meget højt oppe, da siger han til ham Nielsen, der har skaffet mig ind, jeg var i mellemtiden blevet bydreng for fabrikanten når han havde nogen ærinder, da skulle man helst være lidt pænt klædt, det sørgede min mor for, og så sagde han: "Holger han kan godt løbe i byen for mig", og da jeg havde løbet i byen for ham i måske en 3 mdr. eller 1/2 år, så siger han: "hvad skal ham Holger egentlig være". Hvorfor han siger det, det er fordi på den fabrik, der er 3 ting, man kunne blive sorterer, cigarmager, man kunne blive skråspinder.

Så er han jo vaks ham Nielsen og siger med det samme: "han skal ikke være noget her". " Når vil han ikke i lære", siger fabrikanten. "Det kan han ikke komme", siger han til fabrikanten. "Såå hvorfor kan han ikke det" . "Nej der er ingen lærepladser, og det kan ikke hjælpe at fabrikanten at han gør noget, for pladserne er optaget". Og det stak han ud for at den fabrikant han skulle blive sådan lidt stødt. "Hvad siger de Nielsen, kan det ikke lade sig gøre". "Når det siger De". Så gik han uden at sige noget, og så forklarede Nielsen mig det. Jeg er ikke sikker på andet end han ringer og siger, fordi at jeg heller ikke kan orden det. Han ringer om eftermiddagen og siger: "vil De sende Holger herop". Så kom jeg op på hovedkontoret. Bukkede er bødigst, stod ret og så sagde han: "du vil jo gerne i lære", "ja både mine forældre og jeg er kede af det, men det kan desværre ikke lade sig gøre, men jeg er glade for at være her" . "Du siger, at det ikke kan lade sig gøre, jo det kan lade sig gøre", sagde han. "Kan du gå hjem og sige til dine forældre, at du kan komme i lære som cigarmager heroppe". Jeg takkede erbødigst mange gange og gik over til ham Nielsen og sagde: "den gik den du lavede der, jeg kan komme i lære nu". Det var jo altså ligesom at vinde i lotteriet og komme i cigarmagerlære. Gik som arbejdsdreng der i 1 1/2 år, nu var der det gode ved det, at som arbejdsdreng, der fik man 10-12 kr om ugen, eller sådan noget vil jeg tro, så er det når man kommer i lære, det var d. 15.08.28 da kommer man i lære, og det 1. år kommer man på fast løn, hvis man var dygtig

nok, og hurtig nok og kunne lave cigarerne efter et år, så kunne man komme på akkord, og det var 1/2 svendeløn.

Hvad lavede du det 1. år, hvad bestod dit arbejde i ?

Den 1. dag begyndte jeg at lave cigarer og lavede det inderste af cigaren, det kalder man vikler. Det blev vi sat til, kun at lave vikler. Der var så en læremester, der viste os alting, det var ikke så svært, men han gik hver eneste vikle igennem når de var sat op i en form, tog dem ud og trykkede på dem fordi var der nogen bløde steder, dem kaldte man lunker, og var der nogen lunker, efterhånden når man så havde lavet de vikler, en måneds tid eller 1 1/2 og man var blev ferm til det, så sagde han: "i morgen må du godt begynde at rulle over". Så blev de altså presset i en over- og underpresser og blev taget af når de havde stået 1 time, så var der jo 2 kanter på viklen, de blev så vent en 1/2 og 1/4 omgang og så kom de i pres igen. Og så stak der jo lidt udenfor for sådan en lang form der, når man havde sat dem op, det blev så skråret af i begge sider, og så når det havde stået i pres 1 nat der, så kunne vi tage dem ud, og så skulle der dæks om, det kaldte man overrulning.

Den læremester var det en mester på stuen?

Det var kun en læremester for drengene, fordi der var 14 drenge i lære altid, og han bestilte ikke andet end at gå rundt til de drenge der. Han havde været cigarmager, var en dygtig cigarmager og fik så den plads som læremester for drengene der.

Hvor mange svende var der?

Vi var vel en 120 svende, vil jeg tro på det tidspunkt. Vi var 2. etage, 1. etage og noget vi kaldte kælder, det var noget ud til Smedegade. Der var en par og 40 på hver stue, og nogen og 30 var der nede i kælderen, og så var vi 14 læredrenge.

Var det svært at lære at lave cigarer, eller var det noget man let kunne lære?

Nej, enhver kunne lære at lave en cigar, det der er svært, det er at lave 300 der er ligedan, lige tykke og det samme i hver.

Nej der var nogen af læredrengene, der måtte hold op, fordi de ikke kunne klare det godt nok?

Nej det syntes jeg egentlig ikke, ja der var måske et par enkelte, det var nogen enhver kunne lære. Men så kommer vi til det igen, altså nogen var ferm til det, det var altid akkord arbejde, nogen var hurtige til det, nogen kunne lave 3-4 gange så mange, som ham, der sad ved siden af.

Hvor lang var læretiden?

Den var 4 år, og efter 1 år, og i den læretid der, da fik vi 7 kr 65 øre om ugen det 1. år. Men hvis man var en flink dreng så kunne man få en tjans det 1. år med at bære vand lørdag eftermiddag, da gjorde man rent på fabrikken, vi kaldte dem vaskekoner, i dag vil man kalde dem rengøringsassistenter og de vaskekoner, de skulle have vand, og det foregik..., vi havde en stor

gruekedel nede i kælderen, den blev fyret op med træ og papir og så kul på, og så skulle det stadigvæk være kogende, og den dreng han skulle så ned at hente 2 spander vand og skynde sig op til vaskekonerne, tage 2 spander med ned igen og han havde nok at gøre en 3 timer lørdag eftermiddag. Det fik han ligeså meget for, han fik en 8 kr, som han fik i ugeløn, og det var altså en fidus, sådan at man kunne få den tjans, men den kunne han kun have det år, den dag han kom på akkord, så gik han over til det nye, der var på 7,65 kr.

Hvor meget skulle du aflevere hjemme af din løn?

Af de 7,65 kr, der skulle jeg aflevere 7 kr, de 65 øre det var mine egen, og så havde jeg de 7-8 kr, dem skulle jeg selv beholde, det var min mor igen, der var kasseimester, det er noget, du har arbejdet for, du har slidt for, det må du selv beholde.

Det var mange penge dengang?

Det var mange, mange penge, men skulle man have et par nye sko, eller et par brugte sko, dengang var der ikke rigtig råd til at købe nye sko, men vi havde ikke så langt fra, hvor vi boede, der var en lille skomager, der reparerede og af og til så havde han nogen sko stående i vinduet, nogen gode brugte sko til 3-4 kr, og der var vi drenge altid på jagt dernede for at få sådan et par sko. Og det gik helt til jeg var en 14-15 år. Men så købte vi nye sko.

Fik du en lærekontrakt da du kom i lære?

Uha ja.

Du fortalte at læretiden den var 4 år, syntes du, at det var en tilpas lang tid, eller kunne man have lært det hurtigere?

Ja det kunne man godt, jo det ville jeg synes, en 3 år det havde såmænd været rigelig nok, men allerede efter 1 år der lavede jeg ligeså fine cigarer som svendene, måske nogen var knap så ruflet, men vi var på akkord, vi fik kun halv svendeløn og på det tidspunkt jeg kommer på akkord der. Jeg kan huske den 1. uge, da havde jeg 23,78 kr, det var mange penge. I løbet af et par uger, eller 1 md. tid da kunne jeg tjene 30 kr hver uge. Tænk så resten af min læretid, da tjente jeg 30 kr hver uge. En arbejdsmandsløn den var 42-48-56 kr. Arbejds mændene på tobaksfabrikken, nede i sigtepaksafdelingen, det var egentlig en fidus for en arbejdsmand at komme ind der, de havde 56 kr, men jeg tjente altså 30 som læredreng. Havde jeg været svend, så havde jeg fået det dobbelte. Det var gode tider og betalte så som mine andre brødre derhjemme, der var i lære, de betalte 10 kr om ugen, havde selv 20 kr til en selv.

Hvad dine søskende en faglig uddannelse?

Pige 1. jo hun kom i sådan en isenkramforretning, om hun havde en lærekontrakt, det ved jeg ikke, der var hun i mange mange år. Pige nr. 2 hun blev bagerekspeditrice og kom på hospitalet som gangpige rengøringsassistent. Det 7. barn en dreng, kom i cigarmagerlære ham skaffede jeg ind. Det 8. barn var en pige, ja hvad kom hun til der, hun kom ud til noget der hed Hartman på sådan et kartonagefabrik og kom senere ind til tobakken og kom til at køre cigaril-

los maskiner og des lige. Er i dag ansat ved Amerika tobakker i København. Hun er 57 år i dag, og er der stadig, og kører sådan en stor cigaret maskine.

Var det ikke lidt usædvanligt at så mange i sådan en stor børneflokk fik en uddannelse?

Jo det var. Må jeg sige det rent ud, min far han var egentlig ude fra landet af, der havde han jo været som ung, og han syntes jo det bedste var, at når vi blev 14 år, så kunne vi få en plads ude på landet, så blev der en mindre derhjemme. Min mor, hendes søster, der var ugift, og som kom meget ved os, de holdt på en ting, skulle de have drengene, de skulle have en læreplads, de skulle have en uddannelse, og det mål de havde, det kæmpede de for. Der er vel ingen der har været mere glad ved det end min far, at vi så fik ved cigarmageren, og nr. 2 han kom ind som former og nr. 3, det var ham, der fik en realeksamen, han kom så i forretning, i et stort malerfirma her i Horsens, der blev han senere disponent, havde en stor stilling der, og da han havde 25 år jubilæum, den dejligste af alle vi børn var så godt lidet dygtig, så fik han en sølvske, gaffel og en kniv, og gik ind og spurgte, da han skulle sige tak, om det var fra hele firmaet, eller det var kun fra, det var en søn, der var der, der ledte firmaet, nej det var skam fra hele firmaet, ja så ville han da gerne sige tak til hele firmaet, en uge efter da sagde han op, men da havde de hørt, det var noget der hed Bayer og Vissing et penselfirma i København, de havde skrevet til ham, og tilbød ham en plads, den tog han, det var ligesom at vinde en 12'er. Han var altså skabt til at tale med mennesker. Han havde det pragtfuldt, men døde desværre da han var 53 år. Men ellers formerne der, ja han blev trods alt støbemester efterhånden og havde det da også godt. Ham dukkede jeg senere op med da vi købte et støberi og havde i 5 år, det kan jeg komme til lidt senere.

Hvordan var forholdet mellem lærlinge og cigarmagere og svendene?

Det er typisk når man tænker over det, før man gik på arbejde mange gange, så stod man..., man mødte kl. 7,30, så stod man ude på gaden kl. 7, der kunne de stå i 2 rækker svendene og snakke, og så kom vi læredrenge, og dengang da brugte man kasketter, og hvis en læredreng gik igennem og han holdt kasketten på, det var helt bombesikkert, så var der en eller anden der slog den af ham, kan du ikke hilse din laban, ikke. Derfor vi var jo ved at vokse op i en lidt anden tid, vi læredrenge, vi var jo lidt hvas på de svende mange gange, vi havde sådan spørgsmål, når vi kom i lære, så skulle man rense spytbakker, det var den, der var sidst kommet i lære, og hver svend, han havde, nu brugte man jo meget skrå inden for cigarmageriet, for der var en skråfabrik deroppe, og han havde det her store bord, hvor der var en skuffe nedenunder bordet, hvor vi sad og lavede cigarer, den skuffe, den manglede altid sådan et stykke i at kunne lukkes i, fordi der faldt somme tider affald ned, og der under den skuffe, der var sådan et stykke træ med et rundt hul til at rykke ud, og der sad så en spytbakke i, ligesom en høj hat, bare lidt mindre, og det skulle vi drenge rense, og vi var jo altså ærlig talt gale over det der, det værste, det var sortererne deroppe, de stod altid op og sorterede, og de havde de her hvide spytbakker, man kunne få dengang, hvor låget kunne løftes af og der stod de og spyttede i, på det tidspunkt har der vel været noget tuberkulose og des lige, for det var altså så slimet og ubehageligt spytbakker, så sker der jo det at vi der kommer i lære, vi snakker sammen, vi prote-

sterede mod det der, så er der en cigarmager, der bliver mester, han var egentlig lidt på vores side, og det var ham der, der havde det med at skulle sørge for, at spytbakkerne skulle renses, det var hans arbejde, og han holdt egentlig lidt med os, og han gav mig en fidus engang, og sagde: "kan du ikke få din far til at sige, at du må ikke have med de spytbakker at gøre", " jo det kan jeg sagtens", siger jeg, og så kom jeg ned og jeg nægtede at rense de spytbakker af sorterernes, de for til mester med det samme, mesteren gav dem den besked, at drengens far har meddelt mig gennem drengen, at drengen ikke må. Der var vild opstandelse blandt sortererne, men til sidst, da blev det sådan, så ville han tage spytbakkerne væk, så blev der det kompromis, at spytbakkerne de måtte blive der, men de skulle selv rense dem. Så havde vi drenge vundet den 1. sejr, det næste det var så cigarmagerne, der havde de her, de der rensede dem, de nægtede at rense dem, til sidst så var der vist kun 2 eller 3, der havde en spytbakke. Og dem skulle de selv gå ud og rense. Der var kun en, vi rensede for, og det var altså en invalid, en der hed Kallsø, hans hænder fejlede ikke noget, men det var hans ben, han gik med krykker altid, ham ville vi rense for, for han grisede kun ned i gården. Og da forsvandt alt det med spytbakker. Så er det man siger til sig selv, hvorfor kunne det ikke forsvinde dengang. Men da var det sådan en vane, at de skulle spytte, og før den tid, da havde man jo på stuen en stor bakke med sand i, og der sad de ovre på pladsen, deher cigarmagere og så var der 3-4 m så spyttede de derover, og derfor holdt det op, og så indførte man de små der. Når noget røg ved siden af, så skulle en dreng gå og gøre det rent, det var noget svineri for at sige rent ud.

Hvor mange sorterere var der ansat på det tidspunkt?

Der var vel 20 stykker, en 20-25 stykker for at sige det rent ud.

Var der også mange læredrenge der?

Ja der var vist ikke mere end 1 eller 2, der var en mandlig og en kvindelig, man kaldte det en cigarillesorterer, det var altså damen, hun sorterede de små cigarillos, og den anden, han var cigar sorterer. Men ved siden af, jeg sagde før, at der var 120 cigarmagere, så var der jo 80 cigarillos, mange, kvinder, vi var da oppe på en 220 stykker ialt, der sad og lavede små cigarillos og cerutter og cigarer. Ved siden af var der jo en shagtobakfabrik, eller undernede, der var måske en snes stykker, der var skråspinder deroppe, der var 150 stykker. Det var jo en fabrik, hvor der var en 400-500 arbejdere på det tidspunkt. Cigarmagerne, de var inden for arbejderbevægelsen, for der var jo tid til, vi sad jo 8 mand ved et bord, 4 ved hver side og der var jo tid til at diskutere. Man kunne tale lige så meget selv om man lavede cigarer.

Var der nogen piger, der kom i lære som cigarmager?

Nej det fandtes ikke, de kom i lære som cigarillosmager, og så var der en pige, der kom i lære som cigarillossorterer. Men cigarmagerne, det var jo folk, der brugte deres penge, de tjente jo mange penge. Efterhånden som jeg blev gift og var inde som soldat og des lige, men jeg kunne jo komme op på at tjene 100 kr om ugen, hvor en arbejdsmandsløn var kun det halve, og vi havde cigarmagere, der tjente mere endnu.

Jeg har hørt, at cigarmagere de var nogen blæremåse, hvorfor tror du det?

Når jeg allerede der som dreng, som 14-15-årig vi flyttede hen i noget, der hedder Smedegade, og vi kunne se når de gik på arbejde, det passer jo altså, de gik i pænt mørkt tøj, hvid skjorte, mørkt slips og havde de her pæne overfrakker på og en mørkt blød hat, og et hvidt halstørklæde og så havde de handsker på, sådan gik mange cigarmagere på arbejde. Vi sagde altid: "nej hvor er de flotte". Og da jeg senere selv kom på arbejde, jeg havde da altid et par pæne bukser på, en ren skjorte og så et stort hvidt forklæde, der skulle skiftes en gang hver uge. Vi blev jo ikke snavsede af det. Vores hænder kunne jo blive sådan lidt gule og sådan lidt, men det var slet ikke et snavset arbejde.

Var det ikke usædvanligt, at du kom i lære sådan udefra, var det ikke normalt dem der i forvejen arbejdede der, deres sønner?

Jo, det var jo derfor jeg faktisk ikke kunne komme ind, for dem, der var derinde, de havde jo sørget for gennem mester, fabrikanten at få deres børn skrevet op, da de var både 6,8,10 år, den dag de blev 14 år så kom de ind som arbejdsdreng, og komme i lære, så derfor smuttede jeg jo ind imellem der. Var egentlig glad ved det og sådan. Nu var det jo egentlig sådan en (utydeligt) man sidder og laver det samme hver dag, bare spidserne på cigaren var lidt skæve, så var mesteren der med det samme. Bare han kunne finde en 4 stykker, det gik jo på skift ved dem alle sammen. Det blev man vel vant til, så var der jo nogen når de havde fået lidt øl og brændevin, der var så forvoven og sagde, at deres spidser var skæve, fanden da med det, det første en man gør når han køber en cigar, det er at klippe spidsen af. Men det skal være lige og pæne. Der var det ejendommelige inden for de cigarmagere, der var nogen, som kunne lave dem virkelig flotte, det kaldte man spejl, og så var der nogen, der lavede dem knap så flotte, det var det sortereren han også stod og sorterede ved siden af farverne, det 1. han tog og lagde ned i en kasse, det var spejlet, det var det øverste lag, der skulle være 13 cigarer f. eks. , hvis der skulle være 50, 13-12-13-12 så lagde han 13 ned i spejl og så resten ovenpå, selv om de var lidt skæve, de blev jo presset sammen i kassen, og der var der nogen cigarmagere, de kunne godt lave det, vi andre cigarmagere kaldte svineri, men det vidste han jo, mester, sådan laver den mand, sådan kan den mand lave dem, og sådan skal han lave dem. Det forfærdeligste ved at være cigarmager, det var jo egentlig at hver år, når vi var godt 100 cigarmagere så vidste vi, at når vi kom til oktober måned. så var julesalget, eller alt det, der skulle sælges til jul, det var lavet, så skulle der fyres, 15-20-25 mand. De blev fyret, så sker der det, selv om vi holdt sammen, så cigarmagerne så henstillede de til fabrikanten om at fyre de unge for de kunne rejse ud, de kunne bedre rejse til København evt. bedre få arbejde og des lige, og det var de unge gale over, når der så blev fyret 10 unge mennesker, så skulle der fyres 10 mere, det foregik gerne på 2 gange, så næste gang, de næste 10 skulle fyres, så vedtog cigarmagerne, de var i flertal, nu deler vi arbejdet, og det var de 10, der var fyret, det var de gale over, for så varede det jo endnu længere inden de havde chance for at komme ind igen. I de senere år blev det rettet, det gik ikke. Enten så gik man på fordeling, eller også så fyrede man det, der skulle fyres og stadigvæk fuld arbejde.

Imens du var i lære havde læredrengene samme pauser i løbet af en arbejdsdag som svendene?

Der fandtes ingen pauser, ikke andet end frokostpausen, vi arbejdede jo 8 1/2 time om dag, 4 1/2 ud i en smøre og 1/2 times pause, så 4 timer igen. Det var akkordarbejde, man kunne jo selv holde en pause, gå ud på toilet, og mange gik ud og røg en smøg, men altså hvis man ville tjene nogen penge, så ligeså snart kl. var 7 eller 7,30 så startede vi, og holdt først når den var 11,30, jeg vil nærmere sige, at den sidste cigar, hvis man var ved at lave den, så lavede man den færdig.

Så var der nogen, de ville godt snuppe 5 min ekstra, men så var der straks ballade, særlig når det var så sløjd med arbejde, og det kaldte man lejdekker?, det må jo altså stamme fra Tyskland, eller sådan noget, at de arbejdede ud over tiden og så skreg vi ud over det hele: "lejdekker, lejdekker", så skulle man jo snart holde op med det. Vi havde jo inden for cigarbranchen, der var der noget, der hed fabrikanten, der var jo faderen og sønnen, og vi vidste jo, at når han kom kl. 8 fabrikanten, sagde ikke noget, det naturligste var jo at han havde sagt "godmorgen" når man kom indenfor, det gjorde man ikke som fabrikant, man gik igennem ned på stuen, vendte og gik tilbage og kom man ned til et bord, og det var en der snakkede, så vendte den lille officertype til fabrikant sig om, og så kikkede han på manden, og så blev han stående ind til han holdt op med at snakke, og så gik han videre. Sønnen ja han kunne somme tider sige godmorgen, når han kom ind, men han havde det jo lige sådan, han havde det altså, hvis man snakkede, jeg kan huske en gang, vi talte pænt og ordentligt, vi sad ved et bord, han kom ned til bordet, sønnen og så stod han og skulede, og han stod der i 5 min. måske mere og skulede, og for at demonstrere, så blev vi ved med at tale om noget ligeså stille pænt og ordentligt og passede vores arbejde, og først efter en 5-6 min. så gik han. Han var der med det samme til mesteren, han kom og sagde at vi behøvede ikke at forstyrre fabrikanten, når han gik igennem. Vi har ikke forstyrret noget, sagde vi, tværtimod vil vi syntes at han forstyrrede vi andre. "Lad nu være med det", sagde mester.

Et andet tilfælde, da var det mester, da var der en overmester, der kom, hvis vores cigar var lidt skæve eller der kunne ikke være 10 i sådan en kasse, han gik altid i lærredssko, og så os der sad med ryggen til, når han kom ind ad døren så kunne vi jo høre hans sko, vi ville advares lidt, en dag da havde han fået et par rågummisko, og så kommer han ind, og så kunne vi ikke høre ham. 80 cigarmagere nedlagde arbejdet med det samme, og forlangte vi ikke i arbejde før han får lærredssko på igen, vi vil ikke have et chock når han kommer og prikker nogen. Det lyder lidt sjovt i dag, men manden han måtte altså tage sine lærredssko på igen, og så måtte han gå i rågummisko i fritiden.

Kan du huske, om der var andre tilfælde, hvor I sådan kunne trumfe jeres ønsker igennem overfor ledelsen og mester, hvis I satte noget ind på det?

Ja men inden for cigarfaget holdt vi jo mange strejker, nedlagde arbejdet når det var dårligt, men i det fleste tilfælde da måtte vi altså gå i arbejde igen, og havde ikke rigtig fået ud af det. Når vi var på akkord, og vi fik nogen dekser? de var fulde af huller, så kunne vi ikke få noget ud af dem, og vi skulle have noget ud af dem alligevel, og når det var varmt og alting, og så blev de irriteret cigarmagerne og så smækkede de deksene og så nedlagde arbejdet. "Vi vil ha-

ve noget bedre dekser". Så blev der jo forhandlinger og des lige, og vi vil ikke begynde at arbejde, og det gik til København og alting, ja det endte jo med, at vi skulle nok få nogle bedre dekser det skete jo også at vi fik et beløb der på en 30-40 kr. Engang jeg var soldat, før jeg kom ind som soldat, vi arbejdede med nogen deks havde vi nedlagt arbejdet, og da var vi kun 7 mand, der lavede en bestemt cigar, og der var deksene dårlige, i mellemtiden kom jeg ind som soldat, og de gik og strejkede længe, men da var der sådan et sammenhold, så gav alle de, der var i arbejde en skilling hver, sådan at de kunne holde knap deres løn, de 6 mand ja også mens jeg var ind som soldat, der strejkede de videre, og så gik det i orden, og det fik en erstatning, jeg tror, at det var på 50 kr, så skulle de så gå i arbejde igen. Men så forlangte de, så gode kammerater var vi jo, at den mand, der var soldat, der havde arbejdet ved det det noget af tiden, han skulle også have 50 kr i erstatning, det ville fabrikanten ikke give ham, han ville give et mindre beløb, så ville de gå i strejke igen, hvis det var, så gik fabrikanten til sidst med til at give soldaten 50 kr., og de blev altså sendt til mig, og da var det, at mine soldaterkammerater, de sagde: " hvorfor får de 50 kr", jo fordi de har dårlig tobak til at lave de cigarer. Det kunne man jo ikke rigtig forstå. Men det fleste tilfælde da fik man jo ikke ret meget ud af de strejker. Det gjorde man ikke.

Det havde vel også noget at gøre med, at I tjente relativt godt, I havde råd til at holde en lille pause?

Ja så var det jo, at selv om en cigarmager, han tjente dobbelt så meget, som en almindelig arbejder, så havde vi jo alt det op til jul, fra november af, vi gik på fordeling en md. op til jul, da gik man jo helt arbejdsløs og da lukkede fabrikken helt for at de havde cigarer nok. Men da kunne vi få noget, der hed fordeling når vi havde så og så mange arbejdstimer, ja understøttelse kunne vi få, men da vi var på fordeling deroppe, da kunne vi få noget fordeling og des lige, og så kunne det gå. Så var der jo når året var omme, så var det jo egentlig, havde vi jo egentlig ikke dobbelt så meget som en arbejdsmand, fordi vi havde gået, men de tider var jo sådan dengang, at når cigarmagerne gik 1 md. og fik understøttelse, selv om den naturligvis ikke var så høj, den skulle man ikke opgive til skat, den blev ikke opgivet, og det var inden for hjælpe-kassen og det det var dengang skattehistorien sagde: "ja de sidder hårdt ved det de cigarmagere", for de betalte jo næsten allesammen af på deres skat, for de kunne ikke få pengene til at slå til. Det gik man let hen over. Ingen skat, og heller ikke læredrenge, i den 1. tid. Læredrenge skulle ikke betale skat, selv om dog vi fik 1/2 svendeløn. Men i det sidste af min læretid, da blev det jo strammet sådan, at da begyndte man, at så skulle det opgives, det som man havde tjent som læredreng og des lige. For i den tid, da betalte en arbejdsdreng, en bydreng og læredreng de skulle ikke opgive noget. Det gjorde ikke noget. Man skrev bare i lære, så gik det. Den går jo ikke i dag.

Der var ikke nogen lærlingeforening på det tidspunkt?

Nej nej det fandtes ikke.

Hvornår blev du medlem af fagforeningen?

Det gjorde jeg jo der da jeg var..., ja i 32, det står forresten også i fagforeningsbogen.

I havde ret frie forhold, i forhold til andre på Peter & Sørensen?

Ja vi havde meget frie forhold, sådan, det havde vi, det var jo sådan at når vi mødte om morgenen, vi skulle møde kl. 7,30, 5 min over halv otte så blev porten lukket, og så blev den først lukket op kl. 9, det var jo alle dem, der kom for sent, de skulle miste de 1 1/2 time fordi det var akkord arbejde, sådan skulle de straffes på den måde. Så var der jo alt det der, så kunne man jo (utydeligt) en man kom for sent, så kunne han jo stå og lure når en lastbil, eller rettere hestevogn, der var 2 heste for den vogn, når den kørte ud, så skulle han jo først ned og lukke porten op, og når han så vendte ryggen til, så kunne drengen eller svenden så kunne han smutte ind og komme op, så kunne han så begynde det før, måske klokken 8 eller 8,30. Så han ikke satte så meget til.

Dengang du var i lære, hvor spiste I jeres frokost henne?

Ja vi havde en spisestue, det havde vi.

Hvem var på den spisestue, var det alle arbejderne på fabrikken?

Ja det gik på skift, der kunne ikke være så mange der, jeg vil tro, at der kunne være en 70-80 stykker, det var derfor at frokosten var forskudt, og der kunne man altså købe sin kaffe oppe og en kop te og en sodavand og sådan.

Og det var både læredrenge og cigarmagere og ufaglærte?

Ja ja alle. Nu var der jo ikke så mange ufaglærte, ja der var jo altså skrå med alle de piger, der var derovre, dem kan man godt sige, at de var ufaglærte, og nede i skærestuen, de var altså ufaglærte.

Hvad lavede du i din fritid, dengang du var i lære?

Ja da spillede jeg altså fodbold, sport idræt, det var jo det store nummer.

Var det sådan, at dine lærekammerater var med?

Ja det var et par stykker, de spillede der, men vi spillede jo junior ynglinge efterhånden, og fik meget ud af det, kom i kraft af at vi spillede fodbold og blev (utydeligt) og kom til København, jeg havde aldrig været i København før, det var jo en oplevelse.

Dengang du var udlært efter de der 4 år, var der noget, der hed svendestykke?

Nej.

Hvordan foregik sådan en afslutning når man var udlært?

Når kontrakten var udløbet så var man svend, og så ens læremester, ham sagde man De til, den ene dag, og den næste dag, da måtte man sige du. Det gjorde vi altså ikke, vi drenge der til ham, vi så op til ham, han var en dygtig mand, en rar mand, vi blev faktisk ved med at sige De, indtil vi så kom til at mange gange at sidde ved bord med ham, han havde selv sådan en plads,

ja så sagde han: "ved du hvad, du kan da godt sige du til mig" . "Ja men vi kan sgu't rigtig li' det".

I skulle også sige De til svendene?

Uha ja, hvis en dreng gik hen og sagde du, så fik man et par på hovedet.

Var der ikke nogen traditioner, når I var færdigudlært, at I så skulle i byen med de andre?

Nej ikke andet end de 14 læredrenge, den dag da skulle man give pølser og en sodavand eller en hvidtøl, selv om man var fyldt 18 eller 19, mesteren han tålte ikke, altså det ville han ikke have, der måtte ikke komme øl. Da var vi kommet til at sidde for os selv vi 14 drenge, han fik selv en bajer, og så måtte vi spise de pølser vi kunne, det skulle den betale, der var blevet svend. Eller var der ikke noget.

Du var udlært, så kunne du forsætte på fabrikken?

Ja ja.

Var der almindeligt, det var ikke sådan, at der blev fyret nogen når de var udlært?

Jo jo det skete, ham Knud Åge Rasmussen, vi talte om, han blev fyret i løbet af en 3 uger, men ellers var det vist nok normalt, at vi fik lov at arbejde, også når vi kom til oktober, og hvis der var nogen, der skulle ud, så røg vi ud. Jeg var jo altså heldig, og var aldrig blevet fyret deroppe, men alt var altså en katastrofe, mens vi var gift, for når de fyrede 20 mand, så var der jo så sne-dige deroppe, og det var det, vi syntes var forkert, de tog en 5-6 stykker af de dygtigste cigarmagere, de røg med ud sammen med de andre, så kom de ind efter 2-3 mdr. Næste år der blev fyret, så var det ikke de 5-6 stykker, der var fyret en gang, så var det en 4-5 stk. af nogen andre, så røg de ud. Sådan en kamp var der fra fabrikken, for at holde cigarmagerne nede, for vi var jo noget mundrert dernede. pludselig en dag, vi sad og arbejdede, og det var nu nede i kælderen jeg var dengang, det var sådan ved de ældre cigarmagere, nogen af dem, var egentlig kommet fra Tyskland, men har arbejdet der i mange år, og så var der en, der siger: " ved du hvad, jeg kunne sgu' godt tænke mig en gås", "en gås", var der så en, der siger, "ja skal vi ikke ringe om i bygning og bestille en gås, hvornår de kan levere den". Ja den kunne de så levere til kl. 1. Så kom de over med den, og så var der en, der var ude at købe smør og rugbrød og bajere og brændevin, og så kl. 1, så satte 32 mand sig alle ned og så var den gås skråret i stykker, der var 2 gæs, og så kunne fabrikanter og mestre komme og gøre hvad pokker de vil, for så spiste og drak man, og så blev man ved at drikke indtil vi ikke kunne mere, indtil kl. var 3,30 så blev vi jaget ud, og næste dag, da var der kun de halve på arbejde. Og næste dag, da manglede der en 1/4 del og så dukkede de op efterhånden. Sådan nogen ture kunne cigarmagerne tage. Det lyder jo helt vanvittig på den tid.

Var der mere drikkeri på cigarfabrikken, end der var på andre fabrikker?

Ja det tror jeg, det var måske igen kun 1/10 del af de cigarmagere, der drak der, ja så fik de nogen med mange gange og sådan lidt, men det var meget sådan..., at man var en værre karl,

når man kunne drikke sig sådan beruset, så kunne man rigtig bruge mund og des lige. Men det tror jeg nu var værre end på andre arbejdspladser, dengang jeg drak lidt mere.

Hvor mange var I på sådan en cigarmagerstue, var det et stort rum?

Nej det var det jeg sagde, at det var delt i 3 rum. Nu kvinderne, der var et stort rum, der var en 80 kvinder, og så havde vi 1. og 2. sal, og der kunne være et par og 40, 44 på hver stue, og så var vi en 30 stykker forneden, så vi var en 120 cigarmagere. Nu tæller jeg de 14 læredrenge med på en af stuerne. Men vi var en 120 stykker, så blev det gerne sat ned der i oktober md. til en 100 stykker 95, så når vi igen kom derhen i februar- marts, så kom de ind igen, og så var der fuldt hus.

Sad I overfor hinanden?

Ja ja vi sad altså der var en plade, og der sad 4 ved hver side, og så havde vi sådan en "bande" deroppe som vi kaldte den, det var sådan 5 stk. træ, der var slået ovenpå hinanden med mellemrum, og når vægten den var lavet, så kom der et stykke karton op, så satte vi demderop, til der var en 60-80 stk. ligesom man var hurtig til.

Hvordan fik I tobakken op, kunne I selv tage den op?

Nej det fik vi bragt op i kasser, vi havde nogen små kasser, så havde vi nogen kasser med noget aspest i, det var til deksene, de måtte jo ikke blive tørre, så var der sådan et stykke over, og indlæg, det fik vi i nogen store trækasser, så var der noget, der hed opsatsindlæg og almindelig brasil, og nogen cigar kom der smul i, de dyre cigarer, det var med det her opsat og vand og brasil og sådan.

Kunne luften ikke blive dårlig i sådan noget støv?

Naa det, tøjet lugtede, jeg havde en svigerinde, når jeg kom hjem, puh hvor du lugter af cigar sagde hun, men der var jo ingen andre, der kunne lugte det. Det er noget, der sætter sig i tøjet, den tobakslugt der.

Tempoet var ikke så hårdt, så I kunne sagtens sidde og snakke sammen?

Uha da ja, tempoet var hårdt, altså der er det igen, hvis man tjente 100 kr. om ugen, hvis vi ville gå ned til 80 kr, så kunne vi få det meget bedre, men så viste det sig desværre, at hvis en mand havde gjort det er et stykke tid, efter 2-3 uger, så havde han næsten ondt ved at lave det, som han skulle lave til 100 kr. Det var blæst op sådan hver minut, at man vidste, når klokken er 10 min. eller der er gået 50 min., så skal du have 60 vikler oppe på den der og så skulle de rulles over i en fart, og så skulle de være færdige i løbet af en time, ellers var man 5. min. ibag, og var man det, så skulle de helst indhentes.

Havde I nogen sinde overarbejde, hvor I skulle lave et eller andet efter normal arbejdstid?

Jo jeg tror nok, der for mange år siden, da kunne vi godt op til jul tage et par timer eller 2.

Var du så ikke træt når du kom hjem?

Nej det syntes jeg egentlig ikke.

Havde I samme arbejdstid, sommer og vinter?

Ja ja det var det samme, det var det samme. Det er jo ikke knoklearbejde, det kunne jo tage på en alligevel, man kunne selvfølgelig blive træt af at sidde og lave det samme og det samme år ud og år ind, ikke. Men jeg var såmænd glad nok ved det at lave cigarer, men man bliver alligevel ked af det til sidst, nu har jeg lavet cigarer i 25 år.

Nej det er det samme, for det var pæset sådan op, at det faktisk ikke kunne komme højere op. Man studerede jo somme tider, om man havde nogen unyttige tag og sådan, for en mand kunne godt lave cigarer, den lille strimmel, som han skar af var ingenting til, den kunne han f.eks. putte sådan i munden, at den hang sådan i munden, og så den næste, der kom til, den næste cigar han lavede, så faldt den ned, så benyttede han den, sådan var der så mange ting. Eller når man havde sådan en stor bevægelse, det studerede man jo ligefrem, om man kunne, om der var nogen bevægelser, der kunne gøres kortere og hurtigere. Det sjove ved det var, at man kunne jo snakke og skændes så meget at man lavede hurtige cigarer end når man ikke skændtes, det var det ejendommelige ved det, ikke.

Skulle man ikke have sin opmærksomhed henledt på det arbejde man stod og lavede, kunne I lave det uden at tænke på det?

Ja det kunne man faktisk, men hvis der var et lille sted, der var en lunke, det kunne man mærke med det samme, og det er jo ligesom i dag, man kan jo godt køre bil gennem en landsby, og sige "Gud er vi kommet derigennem". Men alligevel har man sin opmærksomhed henvendt på vejen og des lige.

Var det sådan at cigarmagerne, de holdt sammen og sortererne holdt sammen?

Ja ja sådan var det.

Også i fritiden, man omgikkes måske ikke så meget grupperne imellem?

Nej det tror jeg slet ikke man omgikkes i fritiden, nogen enkelte gjorde nok, nu var der mange cigarmagere, de var meget haveinteresserede, det dukkede op med de her drivhuse, og de havde vin og blomster og deltog på udstillinger, det var der en del cigarmagere, der gjorde. Nogen engagerede sig indenfor radio og det der, de lavede sådan en radioklub, da var radioen jo ved at komme op, og det var selvfølgelig en cigarmager, der var formand. I byrådet var der cigarmagere, de var med inden for fællesorganisationen, de var jo organisationsmænd uden lige. Det var de.

Hvorfor tror du det kan være?

Til hverdag, det var måske lidt ensformigt, så opstår der de diskussioner des lige, og der var nogen imellem, der opdagede,, at der kunne bruge munden og stå op og holde en tale og des lige, og på den måde så blev de pæset sådan lidt fremad.

Hvem blev egentlig taget til mestre ved de enkelte stuer, var der nogen fra fabrikken, eller kom de ude fra?

Nej der var egentlig fra fabrikken at de kom, ja en sortermester kom dog udefra, for ellers de blev taget fra fabrikken.

Hvordan så I på det, var I ligeglade med det?

Ja det havde sgu' noget at sige, for mester, nu i dag når man tænker over det, en han blev taget som fugtemester, han arbejdede jo dengang ligesom en arbejdsmand, han fugtede jo, han stod for det der, men han havde ansvaret dernede. Og en anden nede ved kvinderne, dem der tilberedte tobakken, de stribbede og lagde deks ud og des lige. Ja han skulle jo se deksene efter, om det var i orden og det hele, så han arbejdede jo også ligeså meget som en arbejdsmand, men der var altså den overmester, ham der så cigarerne efter, han kaldes overmester, det var en meget sådan... mand, ham gik man ikke lige hen til . Nej!!!

Har du selv været mester?

Nej nej.

Ville du gerne?

Nej det tror jeg ikke, så havde jeg gjort lidt mere for det.

Hvad skulle man gøre, hvis man gerne ville være mester?

Man skulle nok ikke bruge så meget mund, jeg har vel nok været en af dem, som har brugt lidt mund, men på en pæn måde, har heller ikke været interesseret i det der. Nej.

Du ved ikke hvad ledelsen tog efter, når de skulle have en mester?

Nej somme tider forbavsedes vi over det. Særlig i det senere år, de værste gadedrenge, det var dem, der brugte mund, ja gadedrenge er et forkert udtryk, men de var rapkæftede, der var en af dem, som kom ind og blev mester, og blev så senere drifteleder, og hans kammerat kom ind, og hans kammerat kom ind så kan jeg jo se, at prægtige unge mennesker var de og dygtige, desværre faldt de bort begge to i en meget, meget ung alder, ham der var driftsleder han blev direktør til sidst, trods alt med en almindelig skoleuddannelse. Var med i Holland at købe tobak ind, hvor han lærte det, det forbavsede mig meget. Men han har jo dygtiggjort sig.

Når en cigarmager blev mester, så opfattede I det som en del af ledelsen, og ikke som en kammerat?

Når det vil jeg egentlig ikke sige, nu var der et par der blev det, de var knaldgode kammerater, de havde jo deres arbejde, og vi havde vores, de kaldte ham altså fugtemester, eller stribbemester, fordi han havde det ansvar med damerne og han havde det der med fugteriet. Og når der skulle klages over noget, så var det ham, vi kom til. Så opstod der mange problemer, når vores tillidsmand kom og klagede over, at det duede ikke, " de er gode nok", " det sagde du sgu' ikke, da du var cigarmager", " da var du en af de værste til at klage". Så opstår det pro-

blem, at det må man altså ikke blande en i, alt det der. I dag da er han mester, og da er den anden cigarmager og tillidsmand og det der. Men det gik som meget fredeligt og sådan. Men det er da klart, at når arbejdet og presset som cigarmager tempoet det er sådan sat op, så skal der komme nogen reaktioner en gang imellem, og det kom og når solen skinner og det er godt vejr, så finder man trods alt noget, som er berettiget, som mange andre gange vil man tænke, ja du må se at arbejde det du kan, men man skal have luft engang imellem, man reagerer.

Jeg huske engang, det var dengang vi var 7 mennesker, der lavede klubber, vi strejkede, jeg var en af de yngste, og de var kaldt over til København for at få os til at gå i arbejde, og vi vil ikke, da var der ham fra hovedledelsen, der siger til mig: "jamen kan du da ikke se, unge mand, du sætter penge til", og jeg kan ligeså tydeligt huske, at jeg sagde til ham: "det spiller ingen rolle at sætte penge til", "jo det gør det", sagde han. "Nej, jeg betaler min far og dig alt det, I har sat til, nu må jeg vise jer, den kamp, I har ført, nu må jeg vise, at jeg står bag ved jer, jeg vil også ofre noget", så vendte han sig om og kikkene op og ned ad mig, og så sagde han til vores formand: "hvem fanden var den mand", "ja det er Holger det er en ung mand", sagde han så. "Han er sgu't let at bide skeer med", sagde han så, "for han blander os ind i det". Det var sådan nogen små træk der.

Var der en tillidsmand på hver stue?

Ja ja der var en tillidsmand på hver stue.

Var der mange, der gerne ville være tillidsmand?

Nej. Så var vi nogen snedige, for når vi havde en tillidsmand og så når vi syntes, at vi blev træt af ham, ja så skændtes vi med ham, og påduttede ham både det ene og det andet, og så stillede vi et mistillidsvotum til ham, og så tog vi en afstemning, og så fik han selvfølgelig for lidt stemmer, og så var han smidt væk, og så fandt vi en ny. Så kunne der godt gå 1/2 år, så valgte vi ham igen, det var jo ensformigt, der skulle jo ske noget engang imellem.

Har du selv været tillidsmand?

Nej jeg har været talsmand og jeg har været sikringsmand og jeg har været.

Talsmand hvad er det for noget?

Ja det var sådan, at når vi ingen tillidsmand havde, så havde vi lov til at vælge en talsmand. Nede på gummifabrikken, der hvor jeg var.

Har du været inde i fagforeningens ledelse?

Ja jeg har haft meget at gøre med fagforeningen, men..

Har du været med i bestyrelsen?

Nej det har jeg ikke været. Det har jeg nu heller ikke indenfor arbejdsmand, men jeg har været revisor i mange år, så jeg har haft med fagforeningen at gøre. Sådan senere er det blevet til en venteranklub og sådan. Været med til at starte den.

Deltog du i tobaksarbejdernes generalforsamling?

Ja det gjorde jeg sgu' altid da, jo uha da.

Hvor mange mødte op til sådan en generalforsamling?

Ja se det var jo lidt forskelligt, for der kunne jo godt være 60, der kunne være 100, det var det hele. Men var det så galt i pengekassen, at der var ikke orden i den, så var vi en 5-600.

Hvor holdt I sådan en generalforsamling?

Oppe i Kilden, i den store forsamlingsbygning. Da var det galt i kassen med formanden, han havde lånt af kassen, af kassereren, og der stod han jo kassereren, nogen ville have dem smidt af begge to, kassereren stod så op og holdt en brandtale at han havde gjort det for at hjælpe formanden, konen var syg og han havde problemer med børnene, og derfor havde de lagt alle papirerne på bordet. Og den tale der, cigarmagerne de var jo lidt følsomme, så stemte vi alle-samme for at de skulle blive. Så dagen efter, så er der en af revisorerne, der finder ud af, at for-fanden, der var jo en kasse, en der hed hjælpekasse, der var jo også mange tusinde i, den reviderede vi, det er rigtig nok, men så reviderede vi først den anden bagefter, vi skulle jo have pengene til at revidere begge på én gang. Det fik de så undersøgt, så var der ikke en skilling i den anden kasse. Så røg de begge to.

Hvornår var det?

Ja det er mange mange år siden. Den ene var endda i byrådet og des lige.

Men så var der det, at cigarmagerne de var altid i pengeforlegenhed, selv om de tjente mange penge, så kunne de gå til kassereren og låne, så fik de 20 eller 40 eller 60 kr. hvis de skulle ud at have noget spiritus, de skulle bare skrive under på en seddel, og den kom jo i kassen. Det var også meget godt, på den måde havde kassereren jo orden i det. Men det kneb jo lidt med ham formand der. Det er klart, alle dem, der havde lånt der, selvfølgelig holdt de, men i den sidste ende, så var de med til at slagte dem der.

Det der med at man kunne låne penge af chefen blev det aldrig misbrugt, sådan at man ikke betalte tilbage?

Nej det tror jeg ikke, sådan var det ikke, nej det tror jeg ikke. For så var det altid kassereren, det hed jo at det var hans private penge, men det er da klart, at dem havde han ikke, han lånte dem af kassen, og så lagde han den seddel ved og sådan noget. Det kan vel også foregå i dag, hvis man er i forlegenhed. Så kan kassereren få en lille skilling der, men det allsammen beror jo på kassererens komme en arbejder, der mangler 100 kr, men dem låner han privat, men de skriver lige under på, at de har lånt. For så kan han jo trække dem.

Var der nogen politiske modsætninger i fagforeningen?

Ja men vel ligesom i dag. At der var nogen, man kaldte dem jo kommunister, men dengang var socialdemokrater vel egentlig dem, man kalder kommunister i dag, mere yderliggående ikke. Socialdemokraterne er jo blevet mere borgerlige i dag. Det synes jeg i hvert fald.

Var der noget om, at fagforeningen her i Horsens var lidt mere yderliggående end i resten af landet?

Ja det tror jeg den var, det var den også. vi havde jo mange gode folk i spidsen, de var altid fremme med kritik og des lige, kunne selv gøre et stykke arbejde. Men ellers var vel tobakken, sådan hvor der var så mange mennesker samlet på en stue, så skal der jo komme noget frem, for vi kunne jo skændes, og vi kunne skælde hinanden ud for alting ikke. Noget så forfærdeligt både nogen frygtelig titler, og blande familie ind i det, det var forfærdeligt at høre på. Hvis så de to, der havde skændtes, eller flere havde skændtes, at den ene mand han blev generet af mester på en eller anden måde, eller han blev uretfærdigt behandlet, bang så stod de 100% bag den mand, og så var de kammerater igen. Og man havde jo inden for cigarmagerne, hvis to mennesker skændes, det var noget forfærdeligt noget, og den ene syntes, at han var blev generet, så sagde han, at nu har du karantæne i 14 dage, så talte han ikke med ham i 14 dage. Når de 14 dage var gået, så kunne han begynde at tale med ham. Så kunne det ske, at den anden.., ja det var ligesom børn, "næ du har 8 dage her, nu snakker jeg ikke med ham i 8 dage", ikke undtagen der opstod nogen problemer, hvor man skulle hjælpe hinanden med at gennemføre noget og des lige. Så faldt det hele væk.

Diskuterede I meget politik hen over bordene?

Ja på hele stuen. Det gjorde de dengang. Fagforeningsspørgsmål, politik og des lige. Det må jeg sige.

Var der ret mange, der blev uenige, var det ikke stort set socialdemokrater alle sammen?

Jo bare der var nogen stykker, der holdt på deres mening, så kom der jo gang i den. Det er altid lettere at holde med flertallet, det er meget sjovere når der ikke er så mange, eller ene.

Men der var vel stort set ingen kommunister blandt tobaksarbejderne, var der?

Joh, der var Eisner f. eks. han var jo det, man kalder kommunist, men han blev der jo også set noget ned til, men alligevel han var jo tillidsmand i mange år, han var dygtig. Han vidste da hvad han havde med at gøre, og ligeså på kongresser når han var derinde, men det gør man jo heller ikke i dag, selvom en mand, lige meget hvor dygtig han er, jah han er jo kommunist, for vi har jo ingen på vores afdeling i SID derinde for special.... altså A-kassen, der har vi jo en, der hedder Ole som er kommunist, han er ikke ret gammel, han har været formand på (utydeligt) vil jeg tro, men en dygtig formand. Når han på generalforsamling bliver enstemmigt valgt, de rejser sig op og klapper, men der er mange socialdemokrater, de kan ikke tåle det der, at han er kommunist, han bliver dirigeret derovre fra, siger de. Sådan noget sludder, en man skal da have lov at have sin mening, men han blander jo aldrig politik ind i fagforening, men det ligger bagved siger de. Det er altså noget sludder.

Den holdning var der også i 30'erne?

Akkurat det samme.

Men der var mange, der var ligeglade, der så på mandens faglige?

Der var mange flere socialdemokrater dengang, rundt på arbejdspladser og des lige og kæmpede mere for socialdemokrater.

Folk var mere aktive?

Ja det var de.

Havde I nogen lokale forhandlinger på tobaksfabrikken, hvordan fastsatte man egentlig akkorderne, var det noget, I gjorde der, eller var det fagforeningen?

Det var en cigar, man lavede nogen prøver af den cigar, hvordan den sådan skulle være, og så blev der taget f. eks. 20 cigarer ud, de blev sendt til København til en bedømmelse og den kunne så give f. eks. 56 kr for 1000, eller 1 kr. for 1000 at lave 1000. Nogen af de billige kunne give 20 kr. for at lave 1000, sådan dem, der var i form, sådan en forskel var der. Så havde vi noget, der hed Speci, fordi der var spids i begge ender og sådan noget, de var jo lidt vanskeligere at lave, vi havde nogen store Koroner, nogen mægtige cigarer, de skulle jo bedømmes noget højere.

I havde slet ikke nogen indflydelse på fabrikken, hvor meget akkorden skulle være?

Nej, så kunne vi protestere og få det optaget til ny bedømmelse, vi kunne gennem en forhandling, hvis en cigar den blev bedømt til 51 kr. for 1000, så kunne man jo gennem mange forhandlinger få den f. eks. op på 52-53, men det var noget, firmaet gik med til. Altså det gjaldt kun for den cigar der, at den kostede så meget. Ellers blev de jo bedømt i København, der var udvalgt nogen fra fagbevægelsen og nogen fra fabrikanten også og så var der en opmand og des lige, men da havde man jo et vist program at gå efter, den størrelse så tykke, så lange, ikke.

Dvs. at alle akkorderne var ikke lige gode?

Nej da nej.

Hvordan blev de så fordelt?

Ja det var jo mesteren, der kom, altså vi kunne skifte tit sådan, hvis jeg havde en, der hed Bank of England havde man så nok af den, så skiftede han, f. eks. hvis han havde 8 mand på Bank of England, så ville han have det ned til 5 mand et stykke tid, og så var der andre cigarer, hvor han godt kunne bruge nogen flere, så skiftede han os over til det. Så var der jo noget, der hed spids, det var noget specielt, dem havde man jo sådan faste folk til, og til de dyre og virkelig pæne cigarer. Så var der det, man kaldte bananer, det var ganske almindelig cigar dengang, det var nogen, der bare..., det gjorde ikke så meget med dem. Hvordan de så ud. Dem havde ham nogen af på, som var hurtige og kunne lave nogen, de blev knap så pæne, men når de blev pakket ned og presset og spidsen kom af, når de ryger dem, så gik det jo fint. Det var jo godt arbejde.

De dårlige cigarer, var det bedst arbejde?

Det kunne være det. Så var der forarbejdet, man satte dem op i forme og pressede dem, det var dårligt betalt, men de var også meget hurtigere at lave. Men da kunne en mand jo lave op til..., jeg tror den hurtigste han kunne lave 1100 cigarer om dagen, og det var jo mange, og vi andre, der lavede spids, vi kunne kun lave 300, ikke, der var jo noget mere arbejde ved det, forme dem og des lige.

Ville I ikke helst lave de fine cigarer?

Jo jo jeg har altid lavet de pæne og de dyre.

Hvorfor?

Jo for man skulle jo..., det ved jeg såmænd ikke, det var lige som om man havde mere sikker arbejde sådan, ikke for dem, dernede dem kunne de sagtens finde nogen til at lave de formcigarer og de bananer og det der, men de dygtige cigarmager, dem kunne man ligesom passe lidt på, som jeg sagde før, når han fyrede dengang i førhen, så var det knap så slemt til sidst, jeg var der.

I kunne aldrig se skævt til dem, der fik de gode akkorder?

Nej. Ikke manden, men så kunne vi tage det op, at der var noget, der var for dårligt betalt. Det var aldrig den akkord, der var god, der var for god, det var altid de andre, der var for dårlige. Sådan et program havde vi.

Du sagde noget om klubber før, var der klubber på det tidspunkt?

Det fandtes ikke dengang. Når cigarmageren var færdig, så gik han hjem. I det store og hele, der passede de dem selv. Så var der lige de her havemænd og nu dem inden for radioenklubben, det er klart, der er jo nogen, der får forbindelse med hinanden og sådan noget. Ellers tror jeg ikke, der var noget sådan. Så mødtes vi jo nogen inden for sporten.

Hvordan udviklede arbejdet sig på Petersen og Sørensen, kom der maskiner efterhånden og hvornår var det?

Ja det var allerede da jeg kom, jeg holdt jo i 54 deroppe, da var der allerede kommet nogen cigarillosmaskiner, og vi sagde, det går aldrig det der, men det kunne lave 8000 om dagen eller sådan noget, men der skulle jo 2 til. Efterhånden dem dukkede der jo nogen op, så begyndte kvinderne at forsvinde derfra, nogen kvinder kom jo til, men det var også et hårdt arbejde at sidde ved sådan en maskine. Man så pludselig en dag, så dukkede der jo en vikkemaskine op, det var altså til cigarer.

Hvornår var det, før krigen?

Det har de været sidst i 40'erne vil jeg tro, så var der nogen der blev kun overruller, de fik jo viklerne inde fra den rulle, ja det var da også et hårdt arbejde, de kunne jo tjene de samme penge ved det, de kunne jo bare rulle over hele tiden. Så pludselig en dag, det var vist efter min tid, så dukkede en cigarmaskine op, der kunne lave en 5-6000 cigarer om dagen, og pæne cigarer og sådan. Men så gik alt det her opsats, det lange indlæg og brasil, det de lavede

ved de gode cigarer, det forsvandt jo, det blev jo pluk, det der kom i sådan en maskine, den tog jo ikke langt indlæg, den tog jo sådan hårdt ved og så rystede det derned sådan, at der var det, der skulle være, og så kørte det igennem. I dag er der jo ingenting oppe ved Petersen & Sørensen, den er jo helt væk, det solgte de til Odense dengang. Cigarmagerne de forsvandt allesammen, ja de laver lidt shagtobak deroppe, men lokalerne er lejet ud til mange firmaer, der har last deroppe og sådan noget, der er pensionistforeningen, der har lejet noget deroppe.

De kvinder der i sin tid lavede cigarillos, var de faguddannet?

Ja ja de skulle stå i lære ligesom vi, jeg tror at det var 3 år de stod i lære.

De maskiner, som overtog deres arbejde, var det ufaglærte, der passer dem, eller var det også udlærte?

Nej det kunne enhver gøre. Der var jo en del cigarmagere, der kom til de maskiner, ja de kunne da godt passe dem, men når en ung pige på en 17-18 år kom ind, når hun havde været der i 8-14 dage, så kunne hun jo køre meget stærkt med de maskiner, end de gamle cigarmagere, så derfor forsvandt de jo ligeså stille.

Hvordan så I på det, at der kom maskiner, søgte I at forhindre det, eller accepterede I det?

Jo det gjorde vi, men det kunne vi slet ikke, for det var jo helt fra hovedforbundet, de skulle jo følge med osv., det var der ikke meget at gøre ved.

(bånd 1 slut)

Hvordan mærkede I at der var blevet krig på tobaksfabrikken?

Nej det kunne vi ikke, da arbejdede vi jo ikke ret mange timer, der arbejdede vi jo 3 uger, 20 timer og den 4. uge, da gik vi, dvs, at vi arbejdede ikke mere end 5 timer om ugen. Og til jul så holdt vi lange ferier, men der var der noget, der var blevet gennemført, ligesom man har fordeling i dag, så kan man få det suppleret op med understøttelse, og det var ret godt dengang. Jeg kan huske, at jeg tjente 55 kr om ugen, det kunne jeg tjene som cigarmager, men jeg fik 60 kr i understøttelse, så jeg havde 115 kr, men så var der den 4. uge, der hvor vi slet ikke arbejdede, der var der knap så meget, men i hvert tilfælde kunne vi da holde godt 100 kr om ugen, og da var der på det tidspunkt, vi skulle jo have tiden til at gå, men min kone, der var udlært syerske, så begyndte hun at sy hjemme, og så passede jeg så godt jeg kunne hjemmet, støvsugede og. men altså kl. 4,30 så holdt hun op med at sy, og så havde vi jo aftenerne sammen. Men da vil jeg sige, at rent økonomisk har vi aldrig haft det så godt som dengang, men man kunne jo ikke købe noget rigtigt, det var meget vanskeligt at købe noget, sko og des lige, man skulle have mærker til alt ting. Da var det igen at cigarmagere havde vel nok en lille fordel, hvis de var lidt dristige og sådan lidt. Jeg kan huske jeg kom ned i Graven til en halmkværnshandler, som havde noget familie, som var cigarmager og jeg skulle have et sæt tøj og det kostede 55 mærker, det var ikke fordi, at det var så dyrt, det var helt i orden, så sagde jeg, at jeg skulle betale, og så ville jeg smide mærkerne på bordet, så sagde han: "behold de mær-

ker", "nej da, dem skal du have", "nej da", "jamen hvorfor skal du ikke det", "du er jo cigarmager", sagde han, "kan du ikke smide en halv kasse cigarer ind efterhånden". For vi havde det sådan cigarmagerne, at vi kunne tage det, vi selv kunne ryge, med måde og sådan, min far kunne da få lidt og sådan, men det var jo en betingelse, at man kunne få noget ud af sit tobak, for hvis man brugte for meget tobak, så var mester der jo med det samme. 3 advarsler så kunne man godt ske at ryge ud, hvis det var sådan, og der var nogen, der skulle have når de..., det var særlig dæksbladene, der var så dyre, de skulle have et stort dæksblad for at rulle om cigaren, andre de kunne være så dygtige, at de kunne få 2 ud af det samme dæksblad. Så kunne man få noget mere til sig selv, og det var der mange der brugte. "Kan du skaffe mig et cykeldæk, så kan jeg give dig 25 cigarer, jeg har ellers aldrig selv brugt det, det var først efter krigen, jeg kom til at kende en, der var på en gummifabrik, og så snakkede vi en aften, vi sad og fik en øl, så sad de og snakkede om dæk, så siger jeg: "uha jeg kører både på strik og alt muligt", "jamen Holger mand da du kunne da bare have sagt det, du får 2 dæk i morgen", "det gør jeg da ikke", sagde jeg, "jo det gør du, jeg kommer med 2 dæk, så kan du jo bare finde lidt cigarer, af dem, du ellers selv skulle ryge", og så fik han lidt cigarer, og så pludselig så sagde han: "du kunne jo have kommet meget, meget før", sådan var der jo meget af den gang, man byttede jo meget.

Kunne det ikke blive for meget, I tog med hjem?

Jo jo men altså med måde, ikke. Men der var jo nogen, de var så dristige, det var det, man kaldte tyveri, de stjal dem jo og solgte dem, ikke sandt, de grinte jo lidt ad vi andre, fordi vi tog kun med måde, så sker der det, da krigen er forbi, så bliver vores tillidsmand kaldt op til fabrikanten, så siger han: "nu har jeg godtaget, at der bliver hugget så mange cigarer under krigen, men fra i dag af skal det holdt op", og så alle dem, jeg kalder tyveknægte, så grinte de ad vi andre, "kan I ikke se, at I har været nogen tosser", der er sådan noget, der sker.

Hvordan forsøgte man at kontrollere det fra fabrikkens side, I blev da ikke kropsvistret?

Nul nej nej, det måtte de ikke, det er jo kommet senere i København inden for tobaksindustrien, for det har de været nødt til, det har der aldrig været noget af heroppe. Men det blev holdt mere i sig selv, altså hvis jeg brugte for meget tobak, det blev jo regnet ud hver uge, så var han der med det samme, mester, den går ikke den der, og så holder folk jo op med sådan noget. Men jeg kunne da altid få 10 cigarer med hjem hver dag, eller 15 hvis jeg ønskede det, og så fik vi 15 hver uge, og så en rulle skrån, det fik vi udleveret.

Hvem holdt regnskab med hvor meget tobak du fik?

Enhver smule jeg fik ind, det blev vejret, hvis jeg fik 100 g, det havde vi nogen tobakspiger, der kom med, så havde vi nogen sedler hvor der stod Holger Josephsen på og så hvis jeg skulle have deks, det kom 2 gange om dagen, jeg kunne lige få et hold deks, så gik sedler med og den kom så tilbage, og så var der skrevet 100 eller 150 g på, og så når ugen var omme, så inde på kontoret, så blev det regnet ud, men så var det, at hvis vi overholdt tobaksforbruget, at så meget tobak var der brugt, en havde brugt skal vi sige 3 pund, og en havde hun brugt 1

pund, og tager i det forhold, så er gennemsnittet 2 pund, og alle dem, der havde brugt over 2 pund, de havde brugt for meget. Hele tiden..., det var jo for at holde det nede, det var sådan en kamp, ellers til sidst, så var det sat for højt op, ikke.

Brugte I dansk tobak under krigen?

Nej nej vi havde noget brasil-tobak, vi brugte aldrig dansk tobak der hvor jeg var, det gjorde vi ikke.

Forsøgte du at få noget andet arbejde under krigen?

Nej det gjorde jeg ikke, jeg var så glad for det dernede, vi havde det så godt, både økonomisk og alting, det gjorde man ikke under krigen.

Du fortalte før, at du havde været betjent en kort overgang?

Det gjorde jeg i 1943, da var der mange, der søgte ind til politiet, og der var der nogen at der sagde: "du kan sgu' ikke komme ind til politiet, det er nu fjollet til", du ved nok, når vi sidder og skændes, og til sidst, så sagde jeg: "jeg skal sgu' vise dig, at jeg komme derind" og jeg fik papirer i orden og havde været soldat, og det var helt i orden, jeg kom derover i januar md. 1943, jeg kom på skole i 3 uger, da kunne man jo få 400 kr om måneden i fast løn som betjent, det var en god fast løn, at man kunne få 400 kr om ugen (måneden red.) og så udstationeringstillæg, gratis uniform, jeg var der 3 uger og bliver så sendt ned til Herridslev, og de 3 uger, de var egentlig spændende, vi fik udleveret nye cykler og jeg boede sammen med en anden, jeg gik nu ned på banegården med det samme med min cykel for at få den sendt til Herridslev, han ville lige have hans til at køre om aftenen så gik han ned i gården med den, og låste den, og lukkede døren, og så gik vi op og spiste, og 1/2 time efter, da var cyklen væk. Fordi der var engelske dæk på den cykel, vi stødte alle gårdene igennem, men værst for ham var at han skulle skrive en rapport om tyveri, der kneb lidt han vidste sgu' ikke, selv om vi havde været på skole, hvordan det skulle være, men den cykel den fandt de senere, men det var kun dækkene der var væk. Han fik så en anden cykel i Herridslev, men der var ikke engelske dæk på, og det var en gammel cykel. Så kom vi til Herridslev og var der en 14 dages tid, på selve politistationen, og jeg var da så langt, at jeg stod og dirigerede færdslen i det kryds dernede, nu er der store gader, men det gik glimrende, de skrev om mig i avisen, at de havde fået en god fodboldspiller til Herridslev, men så endte det med, da der var gået 14 dage, så skulle vi ud på banen at være. Politiet skulle gå ude på banen, tyskerne forlangte at de skulle bruge 1000 mand derude, så det var derfor vi var blevet antaget, og det foregik fra kl. 4 til kl. 12, og fra kl. 12 til 8, sådan var der fast tjeneste, det skiftede sådan. Så havde vi en dag fredag sammen med en jernbanemand, han skulle sørge for at det rent materielle var i orden ved jernbanen, og jeg skulle tage mig af det politimæssige, men det var noget frygtelig noget, noget ensformigt, pludselig en nat vi kom, så kom et tog og holder og der springer soldater ud, og jager vi betjente væk med geværer og sager, bare væk fra banen, og om natten det blev sagt, at vi skulle altid gå lige ved siden af banen, for ellers hvis vi gik for meget ud på marken, så kunne vi risikere at blive skudt, og der røg jo mange, vi kaldte dem reservebetjente, der røg jo mange den gang. Der blev vi da enige om, min kone og barn boede her i byen efter en 3 mdr. det er altså

ikke noget for mig at gå derude, så kunne jeg jo ligeså godt være sabotør og være med til det, for dem måtte man jo heller ikke genere. Vi så næsten aldrig noget, men det skete da de her presseninger og sådan noget de blafrede fra de her tyske tog, når de kom om natten, at sådan en pressenning den fløj lige ud og ramte en mand, men det kom aldrig frem, det fik vi en rapport om, vi blev da enige om..., så snakkede jeg med overmesteren, så sagde han: "hvis du vil hjem som cigarmager, så må du komme nu, for hvis du venter en md. eller 2, så kan jeg ikke tage Dem mere, for jeg skal til at fyre nogen folk", så vendte jeg tilbage som cigarmager. Så skulle vi have lidt ekstra job da krigen var forbi, der var en der sagde til mig, vi havde en stor kontrollør, kunne du ikke tænke dig det, du er både stor og stærk, og det kom jeg med i, og der har jeg haft mange gode timer, og tjent mange penge der. Dengang for år tilbage, da kunne man jo bedre glemme noget, man havde tjent, rent skattemæssigt, for at sige det rent ud, i dag da er det jo hver en øre, man tjener, så får de det halve af det. Da tog jeg til fodbold, det har jeg også sagt farvel til, vi har jo fodbold her i byen, det var ellers hver anden søndag, så var man derude og tjente en skilling ved det. Så var det til gavn for det lille hjem.

Efterhånden som det gik tilbage for tobaksindustrien, så måtte der være en masse, som måtte søge over i noget andet, hvad kom de egentlig til almindeligvis?

Jeg holdt jo i 54, da var der meget at lave og da havde jeg den glæde, at det var altid mester, der kom og sagde os op, og da var der meget travlt på det tidspunkt, så sendte jeg jo tillidsmanden ind og meddelte ham, at jeg holdt om 8 dage, og da kom han tilbage og sagde, at han var satemig gal derinde, det er kraftedemig altid de gode cigarmagere, der holder, hvorfor kan nogen af dem, der ikke kan lave noget ikke holde. Det skulle han have sagt til mig lidt før, men enden blev at jeg holdt, jeg var faktisk blevet træet af det, og jeg havde en bror, der var støbemester ved et stort firma ved Jochumsen, han var former og støbemester, og der var så noget tyveri nede i metalstøberiet og manden blev sat fast, og så blev vi enige om, skal vi ikke købe det metalstøberi. Jeg havde lidt penge og det gik såmænd da også meget godt, da var sommetider meget at lave, og andre tider var der knap så meget at lave, og det var mest i sommerferien, men alligevel var der ikke det store sus, men så efter 2 1/2 år, da havde hans den ældste dreng flyttet til Amerika, og det var noget inden for mormoner og det der, og der havde de et lille barnebarn, det var de helt tosset med, min bror og hans kone, og enden blev at han også fik forbindelse med mormoner der til Amerika, og vi havde en svend dernede, og det gik da også godt nok i et par år der, så så det ud til, nu var det et lille støberi, det var inde i en baggård, men vi var da 5 mand, men det gav ikke fler penge til 5 mand end når vi var 3, fordi det var ikke lagt helt tilrette, omkostningerne var måske for store, men da ser det ud til, hans far han ville godt med i det, han var ældre, han tilbyder mig faktisk det, jeg havde sat i det, ikke og så skulle jeg blive ved at arbejde, nu var jeg..., havde lært at forme det sådan, som svend dernede, jeg blev så enig om, det var ham, der var i Gedved, han sagde, at det er usund arbejde, nu er jeg færdig som leder, og nu skal du bare sælge det. Vi blev enige om en pris, og jeg solgte min halvpart, men på den betingelse, at jeg ikke ville være dernede, når jeg havde ejet det halve.

Da jeg så pludseligt på gaden en dag, jeg havde lovet min kone, at nu skulle vi på ferie, vi havde ikke haft ferie i 5 år, jeg var vant til at arbejde, jeg stod og læste folkebladet dernede, jeg

havde haft ferie en dag, så sagde jeg til mig selv; "Det kan du sgu' finde dig i, du ikke ved, hvad du skal lave". Jeg kunne gå ned til en stor maskinfabrik, hvor de havde et formeri og sager, hvor de havde travlt, der kunne jeg nok komme til, så gik jeg ned på gummifabrikken ganske tilfældigt, nu kendte jeg ham direktøren dernede, han var formand i firmaernes folkeunion, jeg var næstformand, ham kendte jeg jo, og havde meget at gøre med de værkfører fordi jeg havde spillet fodbold med dem, og de grinte lidt ad mig da jeg kom derned, så sagde de: "Det passer ikke, du skal sgu' da ikke søge arbejde, du har da dit eget støberi". Jo sagde jeg, og der kom jeg så ind, jeg tænkte: "Jeg kan da altid være der et stykke tid indtil jeg ser, hvad jeg vil".

Hvornår var det ?

Det var i 54, nej 59, hvor der var gået en 4-5-6 år der, og der er det jeg siger til ham selv, for vi havde lidt penge, sådan at vi evt. kunne købe sådan en lejekiosk, hvor vi begge 2 kunne være med i, men det rådede han os fra, det var for bundet, I får aldrig fri, jeg kender jer 2, I vil være der altid, I vil holde åben både dag og nat. Jeg gik derned og var der trods alt i 20 år, indtil jeg holdt her d.31.12.78, så gik jeg på efterløn.

Hvad for noget arbejde havde du på gummifabrikken ?

Ja jeg havde lidt forskelligt, det var mest nogen maskiner med at stikke pakninger, stikke nogen teltdrenge, det er nogen man bruger til de her telte, 10 mm tykke, men ellers havde jeg det meste arbejde, det var det han sagde, min gode ven direktøren der, som jeg var kammerat med, dejlig mand: "Du skal fandmemig have det sådan at du skal over det hele, sådan at du lærer det, hvis det bliver virkelig sløjt så kan jeg ikke undvære dig", sagde han. Jamen jeg var da glad nok ved at være der, men han pudsede mig alligevel engang, der var noget, der hed valserummet og der var en balkon over, der havde vi alle kemikalierne, og de vejer nøjagtigt af til de forskellige gummiblandinger, og så pludselig en morgen, så kalder han mig over: "Du Holger jeg har en knaldgod plads til dig, du skal sgu' være noget". Jo og der kan du tjene nogen penge, og efterhånden så skal jeg nok få dig opad. "Det var sgu' pænt af dig, hvad er det". "Du skal derop på den balkon, og så skal du stå for alt det her blandinger, sådan det er blandet ordenligt, for du kan jo både skrive og regne. "Ja men det går nok", sagde jeg... Og jeg går derop, jeg glemmer det aldrig, der var 3 mand oppe, glimrende mennesker, der var en, han havde været der i mange år, og han kiggede på mig, og så sagde jeg, at jeg var sendt herop, "Nå er du", sagde han, "Ja det er jeg". "Der mangler jo en mand heroppe", "Ja det gør han vist", sagde de. Jeg kunne godt se, at de var lidt reserverede overfor mig, lidt studse, så da vi kom til middag, så sagde jeg: "Du skal vi 2 ikke lige snakke rent ud", sagde jeg. "Hvad er der galt heroppe på balkonen. "Ja hvorfor du er kommet herop, du er da en af BV's folk, sagde han. "BV's folk, må jeg da ikke blive fri", sagde jeg, han har tilbudt mig, at han mangler en mand heroppe, han mangler sgu' ingen heroppe, men jeg skal sige dig, det er et lønspørgsmål, nu skal du ind her, så han kan vifte vi andre ud. "Hvad siger du", sagde jeg til ham, og det var slet ikke noget for mig, og jeg fik hele forklaringen, det var et lønspørgsmål og han BV han ville ikke give sig. Og så havde han pudset mig derop, så skulle jeg lige køre med det og så kunne jeg pifte dem ud.

'Så kaldte jeg jo på mester, og så sagde jeg: "ved du hvad, jeg holder med det samme, det vil jeg sate mig ikke finde mig i, så vil jeg have en samtale med direktøren med det samme". Jeg kaldte på ham, der var mester, Jacobsen og sagde". vil du gå ned til BV og spørge, om jeg kan komme til at tale med ham med det samme." Jamne hvorfor det. "Tror du han skal behandle mig sådan, det er jo et lønspørgsmål dine folk", ja det vidste han godt, og så pudser han mig ind. "Mig der er så god en arbejdskraft, nej du kan tro, at den går ikke, kan du gå ned og sige til ham, at jeg vil have en samtale, jeg holder med det samme, jeg vil ikke arbejder for sådan en køter".

Så kom han tilbage og det havde han jo sagt, og så sagde han: "BV har ikke tid før i morgen og jeg vil be' dig om Josephsen om at blive ved at arbejde". Så kom de andre og spurgte om de ikke måtte snakke med mig, og det måtte de, der var 3 mand. "Du skal ikke holde op med det her, du skal bare blive her, vi kan høre, at du holder sammen med vi andre, for hvis der bliver noget, så går vi alle". "Det er helt rigtigt, men alligevel, det byder du mig Josephsen". Og næste morgen, da gik jeg til BV og sagde:

"hvad fanden bilder du dig ind, du er direktør og jeg er arbejder, vi er kammerater, så byder du mig det der, det er noget af det ringeste ved dig jeg nogensinde har". "Hold Holger tag det med ro, du kender da mig, jeg troede sgu' den kunne gå, at det kunne falde lidt til rette der", sagde han. Så sagde jeg: "du kan godt sige til Frk. Petersen, bogholderen, at hun kan regne mine penge ud, dig og mig vi kan ikke arbejde sammen". "Holger fald nu ned", sagde han til mig, jeg kan ligeså tydelig huske det, "vil du ikke over til dit gamle arbejde", det har jeg sgu't noget imod", sagde jeg, "så skal du da ikke lave sådan en fidus med mig". Så ringede han derover, og så sagde han: "må jeg tale med værkføreren Hansen, det var min bedste kammerat, vi var ligesom kammerater, og så siger han: " du jeg har en mand herovre, der hedder Holger Josephsen, sådan sagde han i telefonen, han kunne godt tænke sig at arbejde ovre ved dig, og han kunne godt tænke sig, at få sit gamle arbejde, er du villig til at motage ham". Og han var næsten chokeret ham Børge Hansen, han sagde: "hvad fanden bilder han sig ind". Senere vi har snakket om det, så har vi jo grinnet ad det, det er så noget helt andet. Men det var sådan nogen numre, man var ude for. Jeg havde det meget, meget godt på Jylland.

Hvorfor var det så god en arbejdsplads?

Vi havde frie forhold, og særlig folk, der vil lave noget, vi havde det jo altså godt, og fakta er på den gummifabrik, nu er jeg vant til inden for for tobaksindustrien, at man skulle arbejde 40 eller 48 timer dernede, ved du hvad bare man arbejdede et par timer om dagen, så kunne det gå, sådan en fortjeneste var det.

Var det akkordarbejde?

Nej der var ikke noget akkord. Man kaldte det akkordarbejde, når man skrev 12.800 pakninger på, jeg kunne godt lave 40.000, og jeg kunne af nogen store nogen kun lave 4, når det var nogen store pakninger, men vi skrev..., vi var en 3-4 mand i den afdeling, hvor jeg havde med at gøre, og vi skrev 12.800 og så kunne vi holde en almindelig ugeløn, vi lå ligesom de andre, som dem, der er på akkord. Når de så steg lidt i akkord, ja så skrev vi 13.600 på, så kunne

lønnen stige lidt, det fandt firmaet sig i. Men de holdt jo på, at vi var på akkord. For så kom der de her overenskomster hvor at de timelønnende fik et tillæg. Det burde vi også have haft, nej I er jo på akkord, I skriver jo 13.600 og så og så mange ører, og I kan ingenting få, og i lang tid fik vi ingenting, men ved de senere overenskomster da fik vi akkorder, de skulle jo også indregnes, så fik vi lidt tillæg. Men det har aldrig været de store lønninger på Jylland, men det har været godt, fast arbejde og et meget godt klima og man var i det hele taget glad ved at være der.

Der var mange cigarmagere og tobaksarbejdere der holdt op efterhånden som?

De kom over på den her store radiofabrik, Hede Nielsen derovre, der kom mange mange over, og et par værkførere de blev hjulpet derover ind fra kommunen en overgang, da det holdt op, de syntes, at det var så synd for dem, men det var jo egentlig almindelige cigarmagere, som havde fået lidt andet arbejde hvor de kaldte sig fugtemester og alt det der. Den ene han kom ind som rengøringsforvalter, og var der en anden, der kom ind ved kommunen, en kom ud på sygehuset.

Det var ligesom overordnet?

Ja det var dem, der var inde i arbejdslederforeningen, for så havde vi det mærkelige på Jylland, da de her Schönning & Arvè de overtog, så var der et lønspørgsmål for værkførerne, der var vel 13 værkførere, de stillede sig lidt stejlt, at de ville have så og så meget, og da var ham direktør BV jeg kender, han var kommet lidt ud af det, han var blevet teknisk konsulent i stedet for, og der var kommet nogen andre til, det var andre, der havde penge i det, og da er det, at de her 13 de stiller det lønkrav, og ham BV der havde været direktør, han havde egentlig ordnet med de værkførere, sådan at de var enige om løntillæg, men det meddeler han København, så får han bud om, at det skal han ikke tage sig af, og de stiller sig så stejlt begge parter, at til 1. januar, da bliver de smidt ud allesammen. De holdt sig. Og så var det færdig. De kunne altså ingen understøttelse få, der skulle gå 5 uger før de kunne få understøttelse, de havde karantæne og sådan noget. De havde faktisk ikke noget at lave. Men da opstår der det, så skal de bruge nogen arbejdsledere, og da går der jo nogen arbejdsløse ude på arbejdsformidlingen, bl. a. min kollega derude ved cigarmagerne, som havde været inde, han var blevet noget undermester oppe ved Petersen og Sørensen, som skiftemester ved damerne forde de arbejdede på hold deroppe, og han går arbejdsløs, så sender de ham ned, og han går derned endag, og kender mig og går så derind, han havde været derovre og hilse, det er arbejdsformidlingen, der sender ham derned, og så siger han: "du Holger, jeg er blevet sendt herved, hvis jeg får den plads sammen med de andre, så kan jeg nok komme over til dig og får noget at vide". Nu var det et lønspørgsmål, så vi bakkede de andre værkførere op, så sagde jeg: "det kan du Schang, vi har altid været kammerater de andre, de kikkede jo lidt, du kan få alt at vide om tipsfoldbold, om engelsk fodbold og alt andet idræt, jeg kan fortælle dig det hele bare du spørger". "Det er jo ikke det, jeg vil have at vide", sagde han. "Det er om selve arbejdet". "Så kan du ikke få en pind at vide, for vi står bag din arbejdsleder kammerater, der er gået i strejke, dem står vi bagved". Det var han sgu't så glad ved, nu vidste han heller ikke, om de fik pladsen, men de fik pladsen, de 2 mand, den ene var skrædder og den anden cigarmager, så kan du jo nok se, Hvordan det skal gå. Så sker der det, at arbejdslederforeningen de køber selv en fabrik, og star-

ter en lille gummifabrik, hvor de arbejdsledere, de kommer over og arbejder, så falder det spørgsmål, så er det ikke et lønspørgsmål længere, så er de kommet i arbejde, og så selvfølgelig vil vi da godt give de nye værkførere en håndsrekning, og det gør vi så. Det kom jo da til at køre nogenlunde, men det var egentlig håbløst, for at være værkfører på en gummifabrik, det er jo ikke noget, man kan komme i lære som, det er noget man skal lære som dreng eller arbejder, og så sin viden, den har man udvidet igennem 10 eller 20 år og fået alle de fiduser, hvordan det sådan skal tilrettelægges, og så kommer en cigarmager ind og skal være arbejdsleder, jamen det kunne han slet ikke, han spurgte mig om noget sommetider, så sagde jeg "lille Schang jeg har jo forklaret dig det flere gange, ikke det er de mål der, 45, 63, 48, Olo, R 22, det er noget, der skal læres, og det kan man ligefrem lugte sig til, for jeg har selv set, at det har taget et stykke gummi og så har de sagt: "det er kvalitet, og da stod der nemlig en af de værkførere engang, og så sagde han, og de kunne ikke blive enige om hvad kvalitet, der var, jeg vidste jo at det var R38-046 eller sådan noget, og så sagde de: "det kan vi da let finde". De andre grinte, og så tog jeg et stykke og tændte en tændstik, det er R38-046 sagde jeg, det kan jeg da lugte, så sagde de: "hvordan satan kan du det". "Jamen det kræver mange års erfaring", sagde jeg, og det er sgu' rigtigt, "jamen det ved jeg", og de andre de grinte, så har jeg jo senere fortalt dem, så sagde jeg: "du skal aldrig lade dig dupere af dem i de store stillinger, når de laver sådan noget, for det har jeg set direktøren har lavet, og han har lugtet ligesom jeg har, det kan man sgu't lugte, om der er noget svovl i, eller om der er kemikalier i, det kan man måske godt, men....

Hvorfor tror du, at de her cigarmagere fik de her overordnede stillinger bagefter?

Ja det var kun en 3 stykker, det er jo ingen for arbejdslederforeningen. Nu den ene, noget af hans familie var kommuneingeniør og op den måde...., han er jo berettiget til det, de kunne jo have taget noget af de arbejdere ude ved (utydeligt) til det, men det gjorde de altså ikke. Men han kom til ham, det var en, der hed Thorkild, og havde lidt problemer lige til at begynde med, fordi han var en mand, der sådan du ved...., den type, det lærte han jo hurtigt over for de renholdsarbejdere, der går med skarnkasser, det er nogen du ved, der snakker lige ud. De er så glade ved ham i dag.

Var der nogen, der blev selvstændige, af dem som måtte holde op, nogen der fik tobaksforretning?

Nej det var der ikke. En han kom til at være bud ved socialforvaltningen, en ret god plads. Børge Madsen, han kom jo derned. Han var jo arbejder, han blev jo hjulpet derud, hvem der har hjulpet ham, det ved jeg ikke, men han blev arbejdsameritter, og når de var på tur, invaliderne og dem som de havde med på tur, så var de med ham og hans kone.

Var der andre der holdt op, fordi det var for kedeligt, du sagde at det var ensformigt arbejde?

Ja jeg syntes, at jeg blev træt af det, så i den alder, jeg havde, så var der den chance med det der metalstøberi, det var knagendegodt, og jeg var da også glad ved det, at det så var knagende usundt arbejde, det var det jo.

Hvornår blev I gift?

I 1936 d. 30.10. kan du se, at jeg kunne ikke huske det.

Hvad fik I at bo i?

Det var de unges paradys, ude i Tordenskjoldsgade, der blev bygget en ejendom med 6 2-værelses lejligheder og så 6 værelser ovenpå. Tip top, flot badeværelse, tænk sig den kostede 650 kr om året, det var et vanvittigt beløb, men samtidig fulgte der et værelse med, man kunne leje ud, hvor der var centralvarme, og det kunne lejes ud til 150 kr om året, det lejede en ung pige, Esther, så kom min bror bagefter. Så boede vi for 500 kr. Min kones gamle bedstemor, hun sagde dengang hun hørte det: "det er synd for de unge mennesker, for de går altså ned, det kan de ikke klare, 10 kr om ugen i husleje".

Sådan noget som eget hus på det tidspunkt, det var helt utænkeligt?

Det dukkede først op senere, der i 54. Før 54 da havde jeg jo nogen tusinde kr. og så blev vi enige om, at det var egentlig klogere at sætte dem i en ejendom, men så dukker det op med det støberi, og så var der ikke tale om ejendom. Der havde jeg en god ven, som vi har kommet sammen med i mange år, han havde et rækkehus herude i Næssevej, han bygger så selv en anden ejendom deroppe på Borgmesterbakken, og så "siger han: "ved du hvad, den skal du købe, det var 2 2-værelses lejligheder, garage ved siden af og du får den for 25.000. Du skal give 5.000 i udbetaling. Det passede egentlig meget godt, men min kone ville ikke bo helt derude dengang, nu er det skønneste kvarter, men dengang da var det uden for byen, da boede vi ude i Tordenskjoldsgade, vi gik derfra helt ud ad Næssetvej, det tog 45 min. og gik hjemad med drengen på nakken. Altså der gik rutebil til sygehuset, vi kunne være stået af og gået det sidste, men det kunne vi ikke drømme om. Bagefter så siger vi, jamen det er jo egentlig vanvittig.

Hvilken avis holdt I da I blev gift?

Socialdemokraten i 35 år. Konen: Jeg har altid været socialdemokrat, og det var jeg jo også, jeg var jo arbejder.

Stemte du socialdemokrat siden 1. gang du fik stemmeret?

Nej det vil jeg sgu't sige, jeg kan godt være lidt venstreorienteret.

Hvor gik det på?

Neej det vil jeg sgu't sige.

Efter krigen?

Nej det er først de senere år, jeg synes jo f. eks. når de, jeg er slet ikke kommunist, når de hakker efter vores formand, ham den dygtige, ham Ole (utydeligt) jeg synes satemig der er noget forkert ved de bønder til socialdemokrater, de gamle socialdemokrater, de er så forstokket, de kan han slet ikke se når en mand han er dygtig.

Var du medlem af partiet?

Ja jeg er medlem af socialdemokratiet. Det er ikke fordi jeg er ivrig socialdemokrat. Vi har noget, der hedder..., jeg er kontrollør, vi har noget, der hedder lotterispil, og vi socialdemokrater vi holdt jo også lotterispil, der stod jeg kontrollør, og det var nogen af min gode venner, og de blev ved at presse, det er da for galt når jeg står der, at jeg ikke kunne være medlem af partiet, der var en, der hed Arne Svendsen han sad i partiet, så sagde jeg en dag, jeg var i godt humør: "så kan jeg da for fanden melde mig ind", og så er jeg blevet medlem siden. Men det var ikke fordi jeg var så ivrig socialdemokrat, det var fordi jeg havde noget med dem at gøre.

Hvornår var det?

JA det er ikke så mange år siden, det er ikke mere end en 5-6 år siden.

Konen: min mand han siger at socialdemokrater de er ikke som de var i vores barndom.

Har I haft kolonihave?

Vi har haft kolonihave i mange år. Det er 40 år siden. Så havde vi den i 15 år.

Hvorfor fik I den?

Jeg købte den af min bror, det var da dejligt at have, der var også et stort lysthus. Konen: og så havde vi en have, og min svigerfar havde en have, og så kunne vi gå ind i en hæk, så var vi inde i hans brors have. Vi var 3.

Vi er jo opdraget til at vi skal være med til at grave lidt ude i haven. Konen: men så da vi fik pigerne, og de var små, når vi så kom derud, så sagde jeg også, når vi kom hjem så skulle de i bad, nej det vil jeg ikke være med til, jeg vil godt ud i haven, så skal vi dase. Så sagde jeg, nu har vi været i den have længe nok, nu kunne jeg se, hvordan de kørte ud ad Århus landevejen, vi vil sgu' også til at køre en dag.

Du sagde, at du gik på efterløn, hvornår var det?

Det var da det blev indført, d. 01.01.79.

Hvorfor gjorde du det?

Fordi nu vil jeg ikke mere.

Det var ikke sådan, at du var syg?

Nej og jeg var heller ikke træt, jeg var faktisk glad ved mit arbejde, det var ved at blive lidt sløjere på Jylland, det kørte jo ad pommeren til, men da det blev gennemført, da blev vi enige om, min kone og mig, vore børn var godt af vejen, min kone var ikke så rask, "men nu holder jeg, og det kan vare i 2 1/2 år med 90% og da er jeg 67 år d. 6.7. som da jeg holdt op d. 1.7. hvis ellers jeg klarer den så længe.

